Не пакідайце ж мовы нашай беларускай, каб не ўмёрлі!
ФРАНЦІШАК БАГУШЭВІЧ

Наша слова

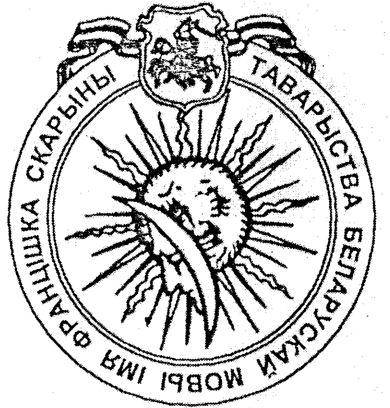

Газета выходзіць з сакавіка 1990 года · № 43 (531) · 31 КАСТРЫЧНІКА 2001 г.

2 лістапада -- Дзяды

Курапаты -- 2001

Сёлета шэсце на Курапаты пачалося а 12-й гадзіне ад Гадзіннікавага завода. Сабралася каля 1000 чалавек грамадзян Беларусі, прадстаўнікі палітычных партый, грамадскіх арганізацый, каб аддаць даніну памяці ўсім пакаленням продкаў, памерлых і палеглых у войнах, закатаваных антыбеларускімі акупацыйнымі рэжымамі ў Курапатах, парку Горкага, Сляпянцы, Лошыцкўм яры і мностве іншых месцах Беларусі.

З крыжамі, сцягамі, вянкамі калона накіравалася праз "Зялёны Луг" і каля 15 гадзін падышла да Курапатаў, запруджаных будаўнічай тэхнікай, нагнанай для будоўлі кальцавой дарогі. У Курапатах жалобная частка пачалася з набажэнства і асвячэння нанава пастаўленых крыжоў. Пасля набажэнства прайшоў жалобны мітынг. На мітынгу выступілі В. Буйвал, які зачытаў ліст ад Зянона Пазьняка, а таксама Юрась Беленькі і старшыня ТБМ Алег Трусаў. Сп. Трусаў у прыватнасці адзначыў каштоўнасць нядаўна напісанай працы Зянона Пазьняка "Беларуская мова", а таксама заклікаў, каб беларусы рабілі надпісы на помніках па сваіх родных на беларускай мове.

У жалобнай акцыі бралі ўдзел не толькі менчане. Былі прадстаўнікі Горадні, Ліды, Шчучына, іншых гарадоў і раёнаў Беларусі.

Здымак Уладзіміра Хрышчановіча.

На Дзяды Радзівілы прыязджаюць у Нясвіж

Як было абвешчана ў Нясвіжскім касцёле, на Дзяды (у Задушны дзень) сям'я А. Радзівіла, пахаванага ў 2000 годзе ў крыпце Нясвіжскага касцёла, павінна прыехаць з Англіі ў Нясвіж.

У крыпце Нясвіжскага касцёла "Божага цела", дзе на сёння яшчэ захавалася 67 трунаў Радзівілаў, пачынаючы ад М. К. Радзівіла-Сіроткі (памёр у 1616 годзе) адбудзецца памінальная імша па ўсім родзе Радзівілаў і апошнім ардынанце А. Радзівіле.

Нясвіжская крыпта - адзіная ў Беларусі пахавальня каранаваных асобаў. Княжацкая годнасць нададзена Радзівілам імператарам Святой Рымскай імперыі. Князь Святой Рымскай імперыі прыраўноўваўся да герцага, і да княжацкага тытулу дадавалася герцагская карона.

Друк гэтага нумара газеты "Наша слова" аплачаны з грошай, дасланых Федэральнай радай беларускіх арганізацыяў Аўстраліі.

Калі за адраджэнне мовы, чытай, спадарства, "Наша слова"!

Шаноўнае спадарства, сябры ТБМ! Пачалася падпіска на газету ТБМ "Наша слова" на першы квартал 2002 года. Цана на падпіску падрасла, але практычна ўвесь рост выкліканы ростам тарыфаў пошты, аднак, не гледзячы на гэты рост, нашая газета застаецца адной з самых танных культуралагічнай газетаў Беларусі. Пры гэтым мы і толькі мы забяспечым вас усёй інфармацыяй па праблемах беларускай мовы ў нашай краіне. За 1254 рублі вы будзеце штотыднёва мець у сваёй хаце самую беларускую газету на Беларусі.

Цана ведамаснай падпіскі складае 1392 рублі на квартал.

Мы просім усе арганізацыі ТБМ правесці падпіску на газету "Наша слова" для бібліятэк і школаў сваіх гарадоў і раёнаў. Для кожнай арганізацыі -- гэта рэальная справа, для газеты -- рэальная магчымасць выжыць.

КААЛІЦЫЯ Ў АБАРОНУ ДЭМАКРАТЫІ Й
ПРАВОЎ ЧАЛАВЕКА Ў БЕЛАРУСІ
9 River Road Hiqhland Park, NJ 08904
T: (732) 254-6227; F: (732) 254-8951 E-mail: asilwano@ix.netcom.com

27 верасьня 2001

ЗАЯВА
У АБАРОНУ ПОМНІКА ГАБРЭЙСКАЙ І БЕЛАРУСКАЙ КУЛЬТУРЫ Ў МЕНСКУ – СЫМБАЛЯ МІРНАГА СУЖЫЦЬЦЯ БЕЛАРУСАЎ І ГАБРЭЯЎ

Улады гораду Менску, працягваюць савецкую палітыку нішчэньня гістарычных помнікаў, пастанавілі зьнішчыць яшчэ адзін помнік – сынагогу на вуліцы Дзмітрыева, 3. Усе захады Ўсясьветнага Згуртаваньня Беларускіх Габрэяў, падтрыманыя нацыянальна сьведамай часткай беларускага грамадзтва, не дапусьціць да гэтага барбарства не далі пажаданага выніку. Улады Менску неадступна праводзяць у жыцьцё свой ганебны намер, каб на месцы сынагогі пабудаваць жылы дом.

Акт несправядлівасьці й гвалту да габрэйскіх абшчынаў Беларусі адбыўся 26 верасьня, калі ля будынку на Дзмітрыева, 3 былі арыштаваныя два абаронцы сынагогі, Якаў Гутман і Ўладзімер Рубінчык. Арыштаваныя за што? – толькі за тое, што стаялі на вуліцы з плякатам, на якім было напісана: "Разбурэньне храму – разбурэньне сьвету. Людзі! Ратуйце менскую сынагогу на Дзмітрыева, 3, помнік габрэйскай і беларускай культураў!"

Кааліцыя ў Абарону Дэмакратыі й Правоў Чалавека ў Беларусі, у якую ўваходзяць чатырнаццаць беларуска-амэрыканскіх арганізацыяў, выказвае катэгарычны пратэст супраць антыгабрэйскай і антыбеларускай разбуральніцкай дзейнасьці уладаў Менску. У горадзе дастаткова плошчы на будаваньне жылых дамоў. Помнік XIX –га стагодзьдзя на вуліцы Дзмітрыева, 3 – гэта ня толькі рэлігійны аб'ект, гэта таксама сымбаль адвечнага мірнага сужыцьця шматканфесійнага беларускага грамадзтва, гэта знак традыцыйнай талерантнасьці, якая ўласьцівая беларускаму народу. На плякаце арыштаваных абаронцаў сынагогі была выпісаная вялікая праўда й перасьцярога. Запраўды, "Разбурэньне храму – разбурэньне сьвету". Беларуская ўлада, як тыя талібаны, што ўзарвалі будыйскія статуі ў Афганістане, нішчыць сьляды мірнага сужыцьця людзей розных канфесіяў. Ня цяжка здагадацца, якая мэнтальнасьць і якая пагроза хаваецца за гэтакім вандалісцкім нішчэньнем.

Кааліцыя ў Абарону Дэмакратыі й Правоў Чалавека ў Беларусі заклікае ўлады Менску, адказныя за захаваньне гістарычных помнікаў і сьвятыняў гораду, спыніць разбурэньне сынагогі на вуліцы Дзімітрава, 3 і вярнуць будынак законным нашчадкам ды пакараць вінаватых за тую шкоду, якая ўжо нанесена сьвятыні й ейным абаронцам.

Сустаршыні Кааліцыі: **Аляксандр Сільвановіч, Янка Запруднік.**

Ф. СП - 1

Міністэрства сувязі Рэспублікі Беларусь

АБАНЕМЕНТ на газету / часопіс **63865** (індэкс выдання)

НАША СЛОВА (назва выдання)

На 2002 год па месяцах:

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	X	X									

Куды ________ (паштовы індэкс) ________ (адрас)

Каму ________ (прозвішча, ініцыялы)

ДАСТАВАЧНАЯ КАРТАЧКА

ПВ	месца	літар

на газету / часопіс **63865** (індэкс выдання)

НАША СЛОВА (назва выдання)

Кошт	падпіскі	1254 руб.	Колькасць камплектаў	1
	пераадрасоўкі	руб.		

На2002 год па месяцах

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
X	X	X									

Куды ________ (паштовы індэкс) ________ (адрас)

Каму ________ (прозвішча,ініцыялы)

У КНІЖНІЦУ СТУДЭНТА - ФІЛОЛАГА

АБВЕСТКА

У першай палове кастрычніка 2001 года выйшла з друку (з грыфам Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь) кніга прафесара Гарадзенскага дзяржаўнага універсітэта імя Янкі Купалы Паўла Сцяцко "Уводзіны ў мовазнаўства" (Гродна, 2001. – 230 с.). Дапаможнік для студэнтаў філалагічных спецыяльнасцяў вышэйшых навучальных устаноў Беларусі.

Наклад 1500 асобнікаў.

Набыць кнігу можна ў кнігарнях г. Горадні і унівесітэцкім кіёску (цэнтральны корпус універсітэта, вул. Ажэшкі, 22).

Ніжэй змяшчаем рэцэнзію на згаданую кнігу.

У апошняе дзесяцігоддзе выйшла з друку нямала падручнікаў і практычных дапаможнікаў па сучаснай беларускай літаратурнай мове, прызначаных для навучальных устаноў розных узроўняў. У гэтых выданнях разглядаюцца асноўныя пытанні функцыянавання беларускай мовы, развіцця яе фанетычнай і граматычнай сістэм, слоўнікавага складу, змяшчаецца мноства каштоўных матадычных парад для практычнага авалодання беларускай мовай. Усё ж асноўная праца ў гэтым кірунку кладзецца на плечы настаўніка-філолага: толькі ад яго залежыць фармаванне лінгвістычнага досведу маладога пакалення. Таму вельмі важна, каб дасведчанасць самога настаўніка ў пытаннях тэорыі і практыкі мовы была дастаткова глыбокай і трывалай. Але абсяг навучальна-метадычнай літаратуры нашых ВНУ, на жаль, вызначаецца аднастайнасцю: падручнікі па гісторыі і тэорыі мовы шмат у чым недасканалыя і не адпавядаюць сучаснаму стану развіцця беларускага мовазнаўства; яны даўно не ўдакладняліся і нават не перавыдаваліся.

У кастрычніку 2001 года выйшла з друку новая кніга прафесара Гарадзенскага універсітэта доктара філалагічных навук Паўла Сцяцко "Уводзіны ў мовазнаўства" – дапаможнік для студэнтаў філалагічных спецыяльнасцяў ВНУ Рэспублікі Беларусь. Патрэба ў такой кнізе відавочная ўсім, хто вучыцца, працуе ці іншым чынам звязаны з філалогіяй, бо першае беларускамоўнае выданне "Уводзіны у мовазнаўства"*, хоць і змяшчае шмат каштоўнага матэрыялу, адпаведна сістэматызаванага, мае і шэраг недахопаў. Ды і ратарпрынтнае выданне "Пачатковага курсу мовазнаўства"** П. У. Сцяцко ўяўляе з сябе скарочаны выклад асноўных палажэнняў курсу. Новая ж праца П. У. Сцяцко дастатковая паводле аб'ёму, сістэмная, улічвае многія новыя дасягненні ў тэарэтычнай лінгвістыцы. Па словах аўтара, "выданне новага дапаможніка вызначаецца імкненнем удасканаліць навучальны курс у адпаведнасці з тыповай праграмай курсу "Уводзіны ў мовазнаўства" для ВНУ Рэспублікі Беларусь (Мн., 2001)"***.

Азнаямленне студэнтаў-першакурснікаў з элементарнымі лінгвістычнымі паняццямі (з якімі яны знаёмыя з школьнага курсу значна горш, чым з элементарнай матэматыкай, фізікай і г.д., паколькі асноўная мэта філалагічнага кампаненту школьнай праграмы – авалодванне мовай, спосабамі правільна выражаць думкі, захоўваць моўныя нормы пры вусным і пісьмовым маўленні і пад.) патрабуе, з аднаго боку, уліку досведу патэнцыйных адрасатаў падручніка, з другога – поўнага і ўсебаковага асвятлення праблем тэарэтычнай і практычнай лінгвістыкі. Выкладанне на працягу амаль паўстагоддзя згаданага курсу і сталая даследчыцкая цікавасць да ўсяго новага ў мовазнаўстве дазволілі аўтару кнігі "Уводзіны ў мовазнаўства" ў значнай ступені наблізіцца да дасягнення гэтай мэты.

Прызначэнне навучальнага дапаможніка шмат у чым абумовіла яго структуру: ён складаецца з 10 раздзелаў, кожны з якіх прысвечаны разгляду пэўнай праблемы агульнага і прыватнага мовазнаўства (прырода, сутнасць і структура мовы; паходжанне мовы; класіфікацыі моў свету; пісьмо і этапы яго развіцця).

Уступная частка акрамя абавязковых звестак пра структуру і задачы курсу знаёміць чытача з асноўнымі кірункамі сучаснай лінгвістычнай думкі. Як вядома, найбольш перспектыўнымі філалагічнымі спецыяльнасцямі сёння з'яўляюцца кампутарная лінгвістыка, нейралінгвістыка, сацыялінгвістыка, псіхалінгвістыка і інш. Хоць неабходную інфармацыю пра многія з гэтых навук не знойдзем і ў шэрагу грунтоўных даведнікаў. На старонках разгляданага дапаможніка ідзе гаворка пра прадмет, спецыфіку кожнай з згаданых дысцыплін, іх ролю ў сучаснай навуцы і грамадстве.

Асноўная частка працы – традыцыйная: прысвечаная аналізу сістэмы мовы, высвятленню ўзаемасувязяў паміж яе кампанентамі. Гэтая частка вызначаецца ў параўнанні з кнігай "Пачатковы курс мовазнаўства" больш шырокім і дасканалым апісаннем лінгвістычных рэалій. Як і трэба чакаць, вывучэнне мовы і яе законаў будучыя філолагі – патэнцыйныя адрасаты кнігі – пачынаюць з спасцігання прыроды мовы і яе асноўных функцый, дзе згадвацца таксама і пра значэнне мовы ў грамадстве, узаемаадносіны мовы з мысленнем і маўленнем, пра характар якіх выкарыстаны звесткі, як з папярэдніх падручнікаў курсу, так і з новых прац па гэтай праблематыцы. Разглядаюцца таксама разнавіднасці мовы, абумоўленыя функцыйнымі, тэрытарыяльнымі, сацыяльнымі і інш. фактарамі. У першым раздзеле мова разглядаецца і як знакавая сістэма, значная частка адзінак якой валодае экспанатам і зместам. Асобная ўвага аддадзена аналізу адносін, што звязваюць паміж сабой усе моўныя адзінкі: парадыгматычных і сінтагматычных. Але, на наш погляд, гэтыя адносіны маглі б быць асветлены і шырэй, больш багата праілюстраваныя.

Грунтоўна распрацаваны другі раздзел – "Фаналогія". Прычым паняццевае напаўненне гэтага тэрміну ў падручніку трохі адрознае ад традыцыйнага: ён абазначае лінгвістычную навуку, што аб'ядноўвае фанетыку і фанеміку (трад. Фаналогія). Праўда, такое значэнне згаданых тэрмінаў знаходзім і ў "Пачатковым курсе мовазнаўства", але гэтая праца не сталася здабыткам шырокай аўдыторыі. На нашу думку, такое разуменне, свядомае змяненне зместу тэрмінаў цалкам апраўданае, бо абумоўлена іх структурай і сістэмнай суадноснасцю паміж сабой.

У раздзеле даюцца ўсе неабходныя звесткі адносна фізіялагічнага, фізічнага і лінгвістычнага аспектаў вывучэння гукаў мовы і маўлення. Класіфікацыя гукаў мовы пададзена ў выглядзе, які найбольш спрые паспяховаму засваенню адпаведных ведаў. Некаторыя яе элементы падаюцца ў варыянтным асвятленні, каб стварыць у чытача найбольш поўнае ўяўленне (гл., напр., падзел пярэднеязычных гукаў на дарсальныя, апікальныя, какумінальныя або зубныя і пярэднепаднябенныя).

Разглядаюцца і суперсегментальныя моўныя адзінкі і іх роля ў рэалізацыі розных моўных функцый.

Раздзел трэці "Марфеміка і словаўтварэнне" змяшчае шмат новага матэрыялу. Высвятляецца, напрыклад, значэнне тэрмінаў амбіфікс і трансфікс, якія ў ранейшых беларускамоўных падручніках не згадваюцца зусім. Вызначаюцца і асаблівасці марфемнага і словаўтваральнага аналізу слова, што звычайна не робіцца ў тэарэтычных працах, але, відавочна, патрэбнае для навучэнцаў.

Павел Сцяцко

Не варта падрабязна спыняцца на кожным раздзеле: усе яны вызначаюцца, як паўнатой асвятлення прапанаваных пытанняў, так і лагічнсцю выкладу матэрыялу, значнай яго ўпарадкаванасцю. Напрыклад, раздзел "Класіфікацыя моваў" змяшчае звесткі пра сучасную моўную карціну свету і знаёміць нас не толькі з інфармацыяй пра прынцыпы падзелу моў, але і пра значэнне, якое маюць сёння некаторыя моўныя групы ці асобныя мовы. Аўтар свядома пазбягае поўнага пераліку ўсіх генетычных моўных сем'яў і груп, каб не загружаць чытача інфармацыяй (але гэты пералік усё ж варта было б падаць у дадатку, каб не прымушаць чытача пры патрэбе або цікавасці звяртацца да іншых крыніц).

Асаблівай цікавасці заслугоўваюць марфалагічная, фаналагічная і сінтаксічная класіфікацыі моў, якія, хоць і не вызначаюцца асаблівай паўнатой (магчыма, з-за недастатковай распрацаванасці), усё ж займаюць належнае месца ў працы. Падаюцца звесткі і пра функцыйную класіфікацыю моў.

Вельмі ўважлівы адносіны П. У. Сцяцко да выкарыстання на старонках кнігі лінгвістычнай тэрміналогіі, імкнецца дасягнуць выразнасці кожнай дэфініцыі, паказаўшы, што можа не толькі распрацоўваць і рэкамендаваць тэарэтычна тэрмінаадзінкі, але і выкарыстоўваць іх у сферы функцыянавання – іх асноўнай стыхіі. У працы не сустракаем шмат якіх штучных тэрмінаў, якія бывалі і, на жаль, бытуюць у беларускім мовазнаўстве. Ужываныя ж адзінкі паказваюць сваю поўную функцыйную вартасць, робяць мову падручніка чыстай і мілагучнай, не пазбаўляючы яе ў той самы час дакладнасці і навуковасці.

Нельга абысці і асобных недахопаў гэтага выдання. Сярод іх – недастатковая колькасць ілюстрацыйнага матэрыялу (не пашкодзіла б, гаворачы пра міжнародны фанетычны алфавіт, пазнаёміць з ім чытача, змясціць моўную карту свету для раздзелу "Генеалагічная класіфікацыя моў", выяву маўленчага апарату чалавека і асцылаграмы, спектраграмы, рэнтгенаграмы розных гукаў у адпаведным раздзеле, больш ілюстрацый у раздзеле "Пісьмо" і г.д.).

У пералік прапанаванай літаратуры па курсе мэтазгодна было б унесці дадатковыя тэарэтычныя працы па канкрэтных раздзелах мовазнаўства, якія маглі б зацікавіць студэнтаў і дапамагчы больш падрабязна азнаёміцца з асобнымі праблемамі (нельга ж абмяжоўвацца лінгвістычнымі слоўнікамі і энцыклапедыямі).

Падсумоўваючы ўсё згаданае, зазначым, што з выхадам кнігі П.У.Сцяцко "Уводзіны ў мовазнаўства", філолагі маюць магчымасць пазнаёміцца з шырокім абсягам лінгвістычных ведаў, а гэта будзе спрыяць фармаванню трывалага падмурка для іх далейшай працы як настаўнікаў.

На нашу думку, згаданая кніга і сваёй структурай (тэкст разбіты на адпаведныя раздзелы, падраздзелы і параграфы) і грунтоўным асвятленнем усіх пытанняў новай праграмы па курсе "Уводзіны ў мовазнаўства" (Мн., 2001) адпавядае статусу падручніка па гэтай навучальнай дысцыпліне.

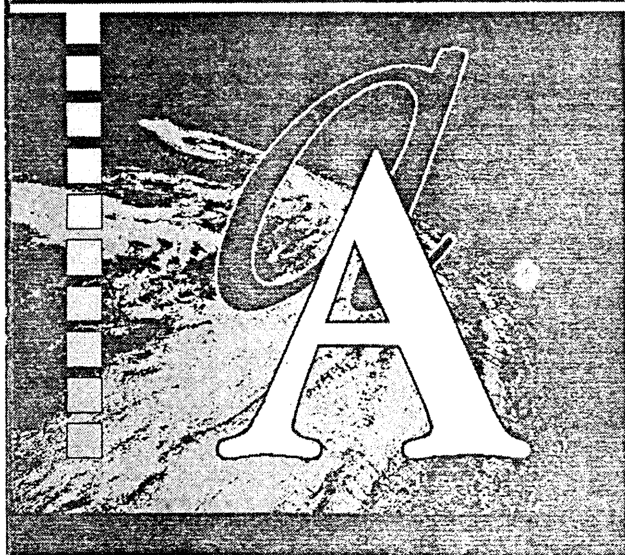

** Рагаўцоў В. І., Юрэвіч А.Л. Уводзіны ў мовазнаўства. – Мн., 1987.*

*** Сцяцко П. У. Пачатковы курс мовазнаўства. – Гродна, 1993.*

**** Сцяцко П. У. Уводзіны ў мовазнаўства. – Гродна, 2001. – С.3*

А. І. Багдзевіч,
канд. філал.навук.
Ж. С. Сіплівеня,
канд. філал. навук.

Канферэнцыя па культуры беларускай дыяспары

У Лондане 29-30 верасня 2001 г. адбылася навуковая канферэнцыя, прысвечаная 30-годдзю Беларускай бібліятэкі ў Лондане імя Францішка Скарыны. Актыўная яе тэматыка – культура беларускай дыяспары.

У канферэнцыі ўдзельнічала больш за 20 чалавек, з іх 16 дакладчыкаў. Пастаянна прысутнічалі прадстаўнікі беларускай дыяспары з розных краін, у тым ліку з ЗША, Канады, Польшчы, Францыі. Ладзіў канферэнцыю дырэктар бібліятэкі – айцец Аляксандр Надсан.

На трох сесіях канферэнцыі старшынямі былі Івонка Сурвіла, Вітаўт Кіпель і Анатоль Грыцкевіч.

На першай сесіі канферэнцыі большы ўхіл быў зроблены на агульныя пытанні культуры беларускага замежжа. Прафесар Арнольд Мак Мілін з Лондану выступіў з дакладам "Скарына і дыяспара". Прафесар Адам Мальдзіс свой даклад прысвяціў праблемам сістэмнага вывучэння беларускай дыяспары, падкрэсліўшы неабходнасць больш глыбокага даследвання ўсіх з'яў, што характарызуюць жыццё ўсіх пластоў беларускай дыяспары. Прафесар Анатоль Грыцкевіч у сваім дакладзе акрэсліў асноўную дзейнасць навуковых і культурных цэнтраў беларускай дыяспары і іх ролю ў развіцці беларускай культуры. Ён назваў асноўныя навукова-культурныя асяродкі ў Маскве, Пецярбургу, Вільні, Беластоку і Варшаве, Лондане, Нью-Ёрку і Таронта, а таксама даў іх кароткую характарыстыку. Доктар Вітаўт Кіпель распавёў пра новыя распрацоўкі ў дзейнасці беларускіх навукова-даследчых арганізацый.

На другой сесіі канферэнцыі трэба адзначыць даклад доктара Віртыні Шыманец, маладой акторкі, рэжысёра, выкладчыцы, якая зрабіла даклад пра французскую школу беларусазнаўства. В. Шыманец прааналізавала свой уласны шлях да беларускасці, распавяла, як яна, француская жанчына, прыйшла да атаясамлівання сябе як беларускі, застаўшыся ў той жа час француженкай. Лявон Юрэвіч з Нью-Ёрку выступіў з дакладам "Пераклады эміграцыі – ідэалогія культуры". Караліна Мацкевіч з Самэрсэту выступіла з аналітычным дакладам "Прастора рэлігійнага і культурнага самавызначэння ў часопісе "Божым шляхам".

Трэцяя сесія канферэнцыі была таксама багатая на розную тэматыку. Марыя Міцкевіч з Менска зрабіла аналіз беларускіх эміграцкіх студэнцкіх выданняў у Бібліятэцы імя Ф. Скарыны ў Лондане. Прафесар Аляксандр Баршчэўскі з Варшавы выступіў з дакладам аб патрыятычнай лірыцы на старонках часопіса "Наперад". Быў прачытаны даклад Зоры Кіпель з Нью-Йорку пра беларускі друк на эміграцыі. Таксама быў прачытаны даклад доктар Ніны Баршчэўскай "роля беларускай дыяспары ў захаванні і развіцці беларускай мовы". Марына Язьневіч з Менска выступіла з дакладам "Бібліятэка Ф.Скарыны і Беларуская Каталіцкая Місія ў Лондане ля вытокаў гуманітарнай дапамогі для Беларусі" пра дапамогу беларускім дзецям, пацярпелым ад чарнобыльскай катастрофы. Даклад Любові Лунёвай з Менска быў прысвечаны новым выданням школьных падручнікаў па гісторыі Беларусі, аўтары якіх вяртаюцца да старых савецкіх канцэпцый у гісторыі беларускага народа.

У канцы кожнай сесіі дакладчыкі выступілі з адказамі на пытанні. Па некаторых праблемах разгортвалася дыскусія, у тым ліку па тэме апошняга даклада, калі былі прадстаўлены і ахарактарызаваны пазіцыі розных груп гісторыкаў у сучаснай беларускай гістарыяграфіі.

Несумненна, у выніку правядзення гэтай канферэнцыі цікавасць даследчыкаў да рознабаковай дзейнасці беларускай дыяспары ў галіне навукі і культуры ўзрасце. Гэта дасць магчымасць па-навуковаму прааналізаваць і ацаніць той дробак, які ўнеслі ў развіццё нашай культуры беларусы замежжа.

Анатоль Грыцкевіч, доктар гістарычных навук, прафесар. 16 кастрычніка 2001 г.

Міжнародная канферэнцыя беларускіх і польскіх навукоўцаў "Дарога да ўзаемнасці"

5-6 кастрычніка 2001 г. у горадзе Белавежа (Падляшскае ваяводства) адбылася чарговая міжнародная канферэнцыя беларускіх і польскіх навукоўцаў. У ёй прымалі ўдзел каля 30 навукоўцаў. Канферэнцыю ладзілі па традыцыі кафедра беларускай філалогіі Варшаўскага універсітэта, Польскае таварыства беларусістаў, Міжнародная асацыяцыя беларусістаў, Інстытут Польскі ў Менску, Беларуская бібліятэка імя Ф. Скарыны ў Лондане, Беларускі Інстытут навукі і культуры ў Нью-Ёрку. Даклады чыталіся на беларускай і польскай мовах. Яны былі прысвечаны розным пытанням гісторыі, літаратуры, мовы, культуры, палітычнай думкі пераважна беларуска-польскага памежжа (крэсаў).

Так, Яўген Міровіч у сваім дакладзе разгледзеў прарасейскую і прапольскую арыентацыі ў беларускай палітычнай думцы на рубяжы XIX-XX стагоддзяў. Анатоль Грыцкевіч распавёў пра арганізацыю і баявую дзейнасць Літоўска-Беларускай дывізіі ў войску польскім у 1919-1920 гг. і выкарыстанне яе ў заняцці Вільні ў кастрычніку 1920 г. (каб потым далучыць Віленскі край да Польшчы). Даклад Дарыюша Тарасюка быў прысвечаны беларускай праблематыцы ў польскай публіцыстыцы ў Менску ў 1905-1918 гг. Сяргей Габрусевіч зрабіў параўнальны аналіз фундаментальных каштоўнасцяў беларускай і польскай культур. Адам Мальдзіс выступіў з дакладам "Сістэмнае вывучэнне укладу беларусаў і Беларусі ў польскую культуру". Уладзімір Кароткі выступіў з дакладам пра ўласцівасці і своеасаблівасці беларускай літаратуры XVII стагоддзя. Аляксей Пяткевіч разгледзеў праблемы культурнай ідэнтыфікацыі постацяў культуры Беларусі XIX ст. Чэслаў Сэнюх выступіў з урыўкамі свайго перакладу на польскую мову паэмы Якуба Коласа "Новая Зямля". Аляксандр Баршчэўскі падкрэсліў хрысціянскі кантэкст у творчасці беларускага паэта Казіміра Сваяка, а Ян Чыквін разгледзеў матывы заходняга свету ў беларускай эміграцыйнай паэзіі. Ніна Баршчэўская прадставіла даклад пра творчасць Янкі Станкевіча на старонках эміграцыйнага часопіса "Вежа".

Шэраг дакладаў быў прысвечаны непасрэдна літаратурным і мованазнаўчым праблемам Беласточчыны. Так, Аляксей Мікуліч выступіў з дакладам "Белавежа: эвалюцыя этна-культурнай і экалагічнай свядомасці", Людміла Сінькова "Мемуарыстыка Беласточчыны", Міхал Саевіч – пра перыферыйныя беларускія гаворкі Беласточчыны.

На канферэнцыі былі прадстаўлены даклад навукоўцаў розных спецыяльнасцяў, аднак спецыяльных секцый арганізатары не стваралі, і даклады мелі самы разнастайны характар.

Трэба адзначыць, што гэта была ўжо 9-я канферэнцыя, прысвечаная праблемам беларуска-польскага памежжа, галоўным жа чынам Беласточчыны які нават выхадцаў з Беласточчыны ў іншыя рэгіёны Польшчы.

Анатоль Грыцкевіч, доктар гістарычных навук, прафесар. 16 кастрычніка 2001 г.

Яны працавалі на Беларусь

Галіна Турска – 100 гадоў з дня нараджэння

Незвычайна дзіўны лёс гэтае жанчыны. Будучы польскі моваазнавец і славіст, доктар філалагічных навук, прафесар Галіна Турска нарадзілася 14 кастрычніка 1901 года ў Сібіры ў Іркуцку. Затым было вяртанне на радзіму і вучоба ў Віленскім універсітэце. Пасля навучання працавала ў Віленскім і Торуньскім універсітэтах. Віленшчына з яе насельнікамі сталі падставай для даследвання маладым навукоўцам польска-беларускіх моўных кантактаў. Галіна Турска грунтоўна вывучае мову палякаў Віленшчыны, так званы крэсавы дыялект. У сваім артыкуле "Польская мова на Віленшчыне" ахарактарызавала мясцовы польскі дыялект, падкрэсліла моцны уплыў на яго беларускіх гаворак. А ў манаграфіі "Мова Яна Ходзькі" адзначыла, што беларускія лексічныя, марфалагічныя, сінтаксічныя і фанетычныя ўплывы ў творах Я. Ходзькі пераважаюць над лацінскімі, французскімі, нямецкімі і рускімі. Творчая праца працягваецца. Беларускія ўплывы на віленскую пальшчызну і польскую літаратурную мову XIX ст. даследчыца закранае ў шэрагу прац пра мову Адама Міцкевіча. А вось у кнізе "Даследванне польскай мовы крэсаў" зазначыла, што літоўскія сяляне ў 1850-1870 годзе выбралі для касцёла і маёнткаў польскую мову. Тут слушна заўважыць, што раней паланізаваліся пераважна беларусы. Галіна Турска – аўтар даследаванняў "Пра ўзнікненне польскамоўных арэалаў на Віленшчыне", "Пэўны выпадак рэканструкцыі фармальнай прыкметы у беларускіх дыялектах", "Слоўнік найцяжэйшых выразаў" у 5 і 6 томах "Люду беларускага" М. Федароўскага, "Беларускія лексічныя запазычанасці ў польскай мове (старапольскі перыяд)", "Заўвагі пра беларускі пераклад "Пана Тадэвуша" Браніславам Тарашкевічам. Навуковых твораў гэтае тэматыкі было ў Галіны Турскай шмат. Пачынаючы з 1966 года яна працавала ў Інстытуце славяназнаўства Польскай Акадэміі навук. І яшчэ вядома, што Турска працавала над падручнікам беларускай мовы для "крэсаў".

Памерла Галіна Турска 5 студзеня 1979 года.

Я. Палубятка.

Украінскі абраз трох стагоддзяў

Выстава "Украінскі абраз трох стагоддзяў" адкрылася ў Нацыянальным мастацкім музеі ў Менску. Экспазіцыя складаецца з 50 твораў украінскага абразамалявання XV-XVIII стагоддзяў з фондаў Пячэрскага запаведніка і Дзяржаўнага музея народнай архітэктуры і побыту Украіны.

На здымку: абраз канца XVII стагоддзя, прападобныя Антоні і Феадосі Пячэрскія.

Фота Віктара Талочкі, БелТА.

Разам з "Пагоняй"

Юбілейная мастацкая выстава "Аляксею Марачкіну – 60" "Творчай суполцы "Пагоня" – 10"

Чароўныя фарбы восені натхняюць шмат людзей. Сярод іх і кампазітары, і музыканты, і паэты, і мастакі. Адным з такіх сучасных мастакоў з'яўляецца Аляксей Антонавіч Марачкін. Нарадзіўся ён у вёсцы Язёры Чэрыкаўскага раёна. Ствараць свае карціны пачаў яшчэ ў дзяцінстве. Скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут.

Ён стаў удзельнікам выставаў з 1966 года. Адна з іх адкрылася ў Менску ў Палацы мастацтва 24 кастрычніка гэтага года. На выставе былі прадстаўлены не толькі яго карціны, а і работы сяброў творчай суполкі "Пагоня", якой споўнілася 10 гадоў.

Урачыстае адкрыццё пачалося віншаваннем мастака з доўгачаканым адкрыццём выставы, якое павінна было адбыцца яшчэ летась. Там былі прадстаўлены творы розных гадоў творчасці мастака. Ён стварыў цэлую галярэю выяваў выдатных дзеячаў Беларусі.

Першым выступоўцам, што павіншаваў творцу быў Генадзь Бураўкін, які сказаў, што ў Марачкіна ўсё ідзе ад душы. Віншаванне атрымала і жонка мастака Ірына Марачкіна, якая натхнае майстра і дапамагае яму.

Потым выступіў Анатоль Грыцкевіч, які пажадаў плённых поспехаў Аляксею Марачкіну і творчай суполцы "Пагоня" у барацьбе за нашу мову, гісторыю, мастацтва.

Таксама далучыліся да віншаванняў Ніл Гілевіч і іншыя пісьменнікі, якія прачыталі свае вершы, прысвечаныя Аляксею Антонавічу.

Сам Аляксей Марачкін выступіў з падзякаю ўсім прысутным. Крыху расказаў пра выстаўленых карціны. Сказаў, што яны вельмі дарагія яму. І канешне ўспомніў пра нашу ўладу, ад якой ніякай падтрымкі і віншаванняў, як і Ніл Гілевіч, не атрымаў. Фраза Каліноўскага "улада для чалавека, ці чалавек для ўлады...", да якой звярнуўся Марачкін, актуальная і ў нашыя дні.

Ірына Секяржыцкая.

00027626

МІНІСТЭРСТВА АДУКАЦЫІ РЭСПУБЛІКІ БЕЛАРУСЬ
вул. Савецкая, 9
220010, г. Мінск,
тэл. 226 51 59, факс 220-84-83
E-mail: root@minedu.unibel.by

МИНИСТЕРСТВО ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ БЕЛАРУСЬ
ул. Советская, 9
220010, г. Минск,
тел. 226 51 59, факс 220-84-83
E-mail: root@minedu.unibel.by

15.10.2001 № 20-06/233

Старшыні грамадскага аб'яднання
"Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны"
Алегу Трусаву

Аб філіяле Нацыянальнага дзяржаўнага гуманітарнага ліцэя імя Якуба Коласа ў г. Светлагорску

Вашы пісьмы, накіраваныя кіраўніку Адміністрацыі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь Латыпаву У. Р., намесніку Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Дземчуку М. І., намесніку Прэм'ер-міністра Рэспублікі Беларусь Дражыну У. Н., пераадрасаваны Міністэрству адукацыі. Па сутнасці ўзнятых пытанняў паведамляем наступнае. Філіял Нацыянальнага дзяржаўнага гуманітарнага ліцэя імя Якуба Коласа ў г. Светлагорску першапачаткова быў створаны з парушэннем заканадаўства. Нацыянальны дзяржаўны гуманітарны ліцэй імя Якуба Коласа з'яўляецца ўстановаў адукацыі, якая падпарадкоўваецца Міністэрству адукацыі, і яго фінансаванне ажыццяўляецца з рэспубліканскага бюджэту, у выніку чаго і філіял у г. Светлагорску павінен быў фінансавацца таксама з рэспубліканскага бюджэту. Філіял жа ў г. Светлагорску ўсе гады фінансаваўся з мясцовага бюджэту. Міністэрства адукацыі згоды на яго адкрыццё не давала.

У адпаведнасці з артыкулам 51 Грамадзянскага кодэксу Рэспублікі Беларусь "Філіялам з'яўляецца адасобленае падраздзяленне юрыдычнай асобы, якое размешчана па-за месцам яго знаходжання і якое ажыццяўляе ўсе або частку яго функцый, у тым ліку функцыі прадстаўніцтва.

Прадстаўніцтвы і філіялы павінны быць названы ў статуце стварыўшай іх юрыдычнай асобы".

У Статуце ўстановы адукацыі "Нацыянальны дзяржаўны гуманітарны ліцэй імя Якуба Коласа", зацверджаным загадам Міністэрства адукацыі ад 25.06.2001 № 348 "Аб прывядзенні Статута Нацыянальнага дзяржаўнага гуманітарнага ліцэя імя Якуба Коласа Міністэрства адукацыі Рэспублікі Беларусь у адпаведнасць з дзеючым заканадаўствам", філіял у г. Светлагорску не названы. У выніку гэтага філіял ліцэя ў г. Светлагорску страціў юрыдычную аснову свайго існавання.

Аддзел адукацыі Светлагорскага гарвыканкаму прапанаваў калектыву настаўнікаў, вучняў і іх бацькоў найбольш прымальнае рашэнне ў сітуацыі, якая склалася: увесці ліцэйскія класы філіяла ў склад сярэдняй школы № 1 з захаваннем нагрузкі і кантынгенту вучняў і даць магчымасць ім завяршыць ліцэйскую адукацыю.

Абмяркоўваўся і другі варыянт – адкрыццё гарадскога ліцэя. На 01.09.2001 стан філіяла ліцэя не адпавядаў прыкладнаму палажэнню аб агульнаадукацыйным ліцэі, зацверджанаму пастановай Міністэрства адукацыі ад 16.08.2000 № 36:

не падрыхтаваны праект Статута і Правілы ўнутранага працоўнага распарадку на аснове дзеючага заканадаўства і названага вышэй Прыкладнага палажэння;

пры вакансіі свабодных месцаў не быў праведзены дадатковы прыём вучняў па конкурсу;

філіял ліцэя не ініцыяваў у Міністэрстве адукацыі зацверджанне вучэбнага плана і праграм;

напаўняльнасць у класах агульнаадукацыйнага ліцэя не адпавядала дзеючым нормам (не менш 20 чалавек). У філіяле ліцэя на 01.09.2001, у адпаведнасці са спісамі вучняў, у двух класах (10 і 11) было 26 чалавек;

адсутнасць асобнага будынка і магчымасці для развіцця ўстановы.

Акрамя таго, у 2000 годзе, пра напаўняльнасці 52 чалавекі, кошт навучання аднаго вучня ў філіяле ліцэя склаў 212,2 тыс. рублёў, у той час як у сярэднім па вобласці – 131,0 тыс. рублёў, па горадзе – 129,9 тыс. рублёў, у гімназіі г. Светлагорска – 111,3 тыс. рублёў.

Філіял ліцэя не -- адзіная ў горадзе ўстанова новага тыпу. Гімназія таксама камплектуецца вучнямі на аснове свабоднага выбару і запытаў дзяцей.

Такім чынам мела сэнс весці размову аб захаванні асноў ліцэйскай адукацыі на базе сярэдняй школы № 1 і арганізацыі на яе аснове ў перспектыве гарадскога ліцэя.

Неабходна адзначыць, што кіраўнікі ліцэя і філіяла пасля зацвярджэння новага Статута ліцэя не прынялі адпаведных дзеянняў для вызначэння статусу філіяла, крыніцы фінансавання і арганізацыі вучэбна-выхаваўчага працэсу на законных падставах, працаўладкавання сваіх работнікаў. Замест канструктыўнага супрацоўніцтва з выканаўчымі і распарадчымі органамі горада, пошуку кампраміснага рашэння пазначаных праблем у інтарэсах дзяцей кіраўніцтва, выкладчыкі філіяла арганізавалі з удзелам бацькоў і вучняў паток пісьмаў і зваротаў у розныя інстанцыі, грамадскія арганізацыі сродкі масавай інфармацыі, у тым ліку замежныя, а таксама несанкцыянаваныя пікеты з удзелам непаўналетніх перад будынкам гарвыканкаму і аддзелу адукацыі.

05.09.2001 быў выдадзены загад па гарадскому аддзелу адукацыі № 455 "Аб рэарганізацыі ліцэя г. Светлагорска" і вызначаны арганізацыйныя мерапрыемствы па рабоце з педагагічнымі кадрамі, вучнямі і бацькамі. З 17.09.2001 аддзел адукацыі спыніў фінансаванне, аб чым паведаміў калектыву філіяла ліцэя ў адпаведнасці з дзеючым заканадаўствам.

Пракуратура г. Светлагорска разгледзела прадстаўленыя выканкамам матэрыялы па філіялу ліцэя на прадмет адпаведнасці дзеючаму заканадаўству прынятага гарадскім аддзелам адукацыі рашэння аб спыненні фінансавання, вызначэнні далейшага лёсу вучняў і выкладчыкаў і не ўстанавіла парушэння дзеючага заканадаўства. Гарадскому аддзелу ўнутраных спраў дадзена даручэнне прыняць меры адпаведнага рэагавання ў адносінах дзеянняў арганізатараў несанкцыянаваных мерапрыемстваў з удзелам непаўналетніх у адпаведнасці з патрабаваннямі Кодэксу аб адміністрацыйных правапарушэннях.

З 1 кастрычніка б. г. усе выкладчыкі філіяла ліцэя прыняты на пастаянную работу ў сярэднюю школу № 1 у адпаведнасці з пададзенымі заявамі. Вучні 10 і 11 класаў (у 10-м класе 13 вучняў, у 11-м – 9 (чатырох вучняў для працягу адукацыі бацькі перавялі ў г. Менск) у адпаведнасці з заявамі бацькоў пераведзены ў школу і навучаюцца па тым жа вучэбным плане і праграмах на беларускай мове.

Намеснік Міністра Г. Д. Дылян.

Моўнае раўнапраўе

У нататцы В. Грыцука "Чарговая абраза беларусаў" ад 11 верасня 2001 г. гаварылася аб выпадках процідзеяння карыстанню грамадзянамі беларускай моваў, якія сустракаюцца ў судовай практыцы.

Як вядома, артыкул 17 Канстытуцыі Рэспублікі Беларусь устанаўлівае юрыдычнае раўнапраўе беларускай і рускай дзяржаўных моваў, якое было замацавана на канстытуцыйным узроўні ў сувязі з вынікам рэферэндуму 1995 года. Закон аб мовах у Рэспубліцы Беларусь у рэдакцыі 1998 года з'яўляецца важнейшай гарантыяй забеспячэння канстытуцыйнага раўнапраўя дзяржаўных моваў. Так, згодна з артыкулам 4 указанага Закона, кіраўнікі, іншыя работнікі дзяржорганаў, органаў мясцовага кіравання і самакіравання, прадпрыемстваў, установ і арганізацый павінны валодаць беларускай і рускай мовамі ў аб'ёме, неабходным для выканання імі сваіх службовых абавязкаў. Аднак дадзеная норма – гарант юрыдычнага раўнапраўя дзяржаўных моваў – не знаходзіць паслядоўнага замацавання, далейшай канкрэтызацыі ў іншых спецыяльных законах. Ні Закон аб асновах службы ў дзяржаўным апараце, ні Закон аб судовым ладзе і статусе суддзяў не змяшчаюць абавязак валодання беларускай моваі асобамі, якія прэтэндуюць на пасаду службоўца дзяржапарату або суддзі.

Разам з тым Закон аб мовах (артыкул 14), Грамадзянскі працэсуальны кодэкс (артыкул 16) і Крымінальны працэсуальны кодэкс (артыкул 21) устанаўліваюць вядзенне судаводства на беларускай або рускай мове, што прадугледжвае абавязковае веданне суддзямі абедзвюх дзяржаўных моваў. Вядзенне спраў аб адміністрацыйных правапарушэннях таксама ажыццяўляецца на беларускай або рускай мове (артыкул 15 Закона аб мовах).

Як відаць, заканадаўца, ужываючы ва ўказаных палажэннях раздзяляльны злучнік "або", дае магчымасць сваім суддзям, кіраўнікам, службовым асобам выбіраць дзяржаўную мову вядзення судаводства, што, аднак, не дае ім права ўсюды і пастаянна ўжываць толькі адну з моваў і тым самым ушчамляць моўнае раўнапраўе. Прынцып канстытуцыйнага раўнапраўя дзяржаўных моваў арыентуе на захаванне моўнага балансу, парытэтнага ўжывання моваў пры вядзенні судаводства ў мэтах забеспячэння іх рэальнага раўнапраўя. Па абгрунтаванай, справядлівай думцы старшыні Канстытуцыйнага суда Р. А. Васілевіча,ісцец па грамадзянскай справе павінен мець права выбару мовы судаводства (Канстытуцыя Рэспублікі Беларусь: навукова-практычны каментарый. Мн., 2000. С.93).

Канстытуцыйны суд Рэспублікі Беларусь згодна з артыкулам 116 Канстытуцыі ажыццяўляе кантроль за канстытуцыйнасцю ўсіх нарматыўных актаў. Ён не разглядае канкрэтныя справы, звязаныя з выкананнем актаў заканадаўства, а таксама не мае права ажыццяўляць праверкі па пытаннях ужывання беларускай мовы дзяржаўнымі і службовымі асобамі, як таго чакае ад Канстытуцыйнага суда спадар В. Грыцук.

Разам з тым Канстытуцыйны суд на падставе зваротаў грамадзян, Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, якія скардзіліся на парушэнне раўнапраўнага становішча беларускай мовы з рускай, унёс 12 лістапада 1998 г. у Палату прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь прапанову аб унясенні дапаўненняў у Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйных правапарушэннях з мэтай устанаўлення адміністрацыйнай адказнасці за названыя парушэнні.

Законам Рэспублікі Беларусь ад 24 лістапада 1999 г. Кодэкс Рэспублікі Беларусь аб адміністрацыйнай адказнасці, у прыватнасці, дапоўнены артыкулам 172.2 "Парушэнне заканадаўства аб мовах", які прадугледжвае: "Публічнае знясslаўленне дзяржаўных і іншых нацыянальных моваў, якімі карыстаецца насельніцтва Рэспублікі Беларусь, стварэнне перашкод і абмежаванні ў карыстанні імі цягнуць накладанне штрафу на грамадзян у памеры ад дзвюх да пяці мінімальных заработных плат, на службовых асоб – у памеры ад пяці да дзесяці мінімальных заработных плат".

Кожнае рашэнне Канстытуцыйнага суда, у тым ліку і заключэнне, прымаецца і публікуецца на дзвюх мовах – беларускай і рускай, прычым абодва тэксты з'яўляюцца афіцыйнымі. У апошні час практыка ўжывання беларускай мовы ў дзейнасці Канстытуцыйнага суда значна пашырылася. Так, напрыклад, падрыхтоўка матэрыялаў да судовага пасяджэння 8 верасня 1999 г. і слуханне па справе "Аб адпаведнасці Канстытуцыі і законам Рэспублікі Беларусь растлумачэння Галоўнай дзяржаўнай інспекцыі пры Кабінеце Міністраў Рэспублікі Беларусь ад 16 чэрвеня 1995 г. "Аб вяртанні залішне спагнаных плацяжоў у бюджэт" вяліся на беларускай мове. Заключэнне па гэтай справе абвяшчалася таксама на беларускай мове.

У ходзе правядзення іншых пасяджэнняў, прыёму грамадзян Канстытуцыйны суд імкнецца да забеспячэння рэальнага раўнапраўя беларускай і рускай моваў.

Суддзя Канстытуцыйнага суда Рэспублікі Беларусь
А. Г. ЦІКАВЕНКА.
("Народная воля", 23.10 2001 г.)

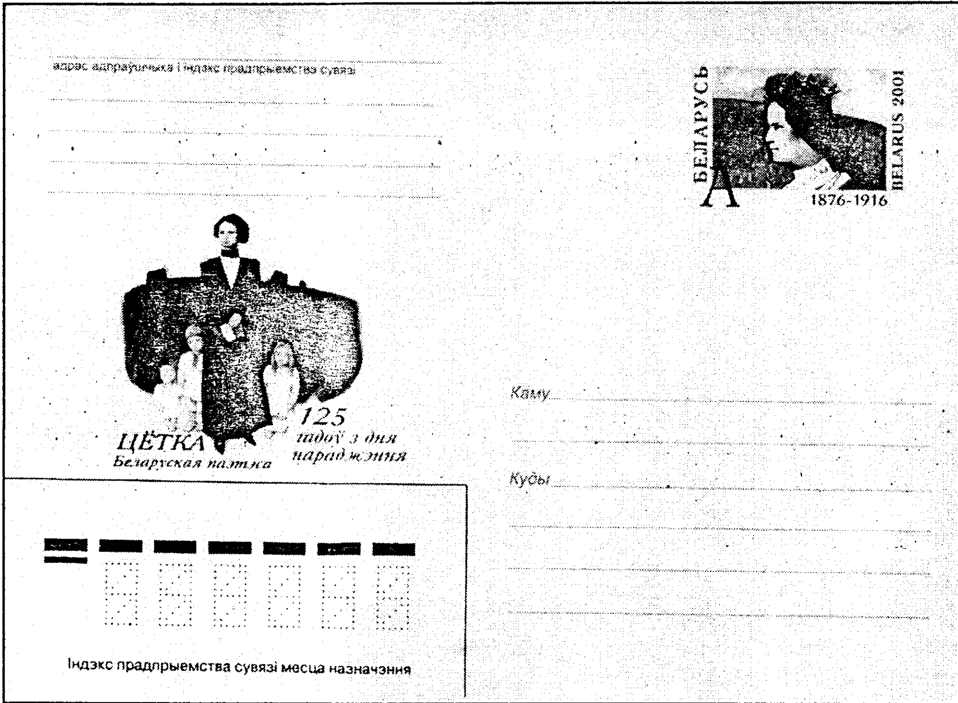

Канверт, выдадзены "Белпоштай" да 125-годдзя Алаізы Пашкевіч (Цёткі)

Алесь Петрашкевіч

ІНТЭРНАЦЫЯНАЛ ПА-БЕЛАРУСКУ

(Сатырычная камедыя)

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

ЯНКЕЛЬ *(паднімае і кідае на стол торбу).* І гэта ён называе мільёнамі?! Сірочыя слёзы, а не мільёны. Каб гэта былі сапраўдныя мільёны, а не паршывыя "кебічы", вы, таварыш маёр Тарас Тарасавіч, па-сяброўску, па-суседску даўно ўзялі б іх, як сціплы падарунак ад удзячнага Янкеля і яго дарагога суседа Юзафа ў гонар для вашага ангела і свята Вялікай пралетарскай сацыялістычнай Кастрычніцкай рэвалюцыі. *(Глядзіць на чырвона-зялёны сцяг, апушчаны да стала).*

Янка-нямко спрабуе забіць цвікі ў раму закутымі рукамі.

ТАРАС. Калі я правільна понял, то хочаш павярнуць сканфэскаваныя "кебічы" на хабар дзяржаўнай асобе пры выкананні?!.

ЯНКЕЛЬ. Скажыце, пажалста, можна падумаць, што "дзяржаўная асоба" не чалавек... Агіцал фаравоз! Нібы іншыя не бяруць...

Янка-нямко злуецца ад няўдачы ў рабоце.

ТАРАС. Паўтараю ў апошні паследні раз: альбо назавеш саобшчыкаў экспрапрыяцыі "звяр'я", альбо я нясу гэтую торбу галоўнаму банкіру Рэспублікі Бэлорусь і хай ён гэтым гаўном облепіць сцены свайго кабінэту і тувалэту.

ЮЗАФ. Не буйсь, пан гувняж! Нікуды далёка ён гэта "звяр'ё" не панясе. Некалькі хвілін таму я купіў яго на вечны час. А гэту торбу ён возьме ў прыдачу. У яго таксама сцены абшарпаны, а шпалеры ў дэфіцыце. І далікатную мясціну ён выцірае тымі ж партрэтамі, калі не наждачнай паперай... Кат! Здымі ж ты кандалы з этага трудаголіка!.. *(Ківае на Янку-нямко).*

ЯНКЕЛЬ. Што ён хоча ад нас яшчэ?

ЮЗАФ. Тарас Тарасавіч, як ліцо гасударсцьвеннае, хоча быць трэцім у нашым дзеле.

ТАРАС *(абурана на Юзафа Тадэвуша).* Не, вы хоць калі бачылі такога нахалюгу?! А з другога боку, чаму б мне і не быць трэцім?! Вам палёгка на катарзе, а мне хоць які, а навар... *(Здымае кайданы з Янкі-нямко, які знікае за дзвярыма свайго пакоя).*

ЯНКЕЛЬ *(да Юзафа Тадэвуша быццам і не чуючы Тараса Тарасавіча).* Паглядзіце, пажаласта, на гэтага пана рабацягу. Не ўдарыўшы палец аб палец, ён праз дзірку ў сцяне цягне мае мазольныя і яшчэ лічыць, што разам са мною робіць "дзела"!

ТАРАС. Выходзіць, рэб Янкель, ты супраць трэцяга?

ЯНКЕЛЬ. Ніхто такога не гаворыць. Але калі я вазьму трэцяга, то нада вельмі падумаць, што рабіць з чацвёртым, бо без яго на гэтай торбе ўсё наша "дзела" і скончыцца.

ТАРАС. Значыць, у вас тута групавое?! Як там у кодэксе сказана: "Прочно сложившаяся преступная группа".

Янка-нямко выносіць некуды ліст фанеры.

ЯНКЕЛЬ. Навошта плявузгаць абы што і выдумляць нейкую "группу"? Калі я і "сложился прочно" то не з нейкай там групай, а з адным харошым чалавекам. І няхай ён жыве ўсе 120 гадоў на радасць сваім родзічам і нашаму інтэрнацыяналу.

ТАРАС. Хто такі?! І пры чым тут наш інтэрнацыянал?! Або я запаўняю ордэр на тваё імя і адзяваю наручнікі, або...

ЯНКЕЛЬ. Как я так быў жыў і здароў, як тое праўда, што ты вынясеш гэта *(паказвае на торбу)* смецце з нашага інтэрнацыянальнага пад'езду. Які бы ты маёр ні быў, але ж і табе трэба неяк жыць у гэтым кручаным свеце з інфляцыямі, дэвальвацыямі, дэмінацыямі і навацыямі з індэксацыямі.

Янка-нямко вяртаецца ў свой пакой.

ТАРАС. Кажы, з кім злажыўся або давай рукі пад бранзалеты! *(Вымае з сумкі другія наручнікі).*

ЯНКЕЛЬ *(хавае рукі за спіну).* Ну, з кім яшчэ можа злажыцца праведны габрэй, як не з прававерным мусульманінам. *(Глядзіць на дзверы Ахмета, праз якія той увесь час падслухоўвае размову астатніх).*

АХМЕТ *(выходзіць з дзвярэй).* О, няверны! О, баязлівец! Хаін! Саткъын! Яму толькі паказалі бранзалеткі, а ён ужо раскалоўся, як той грэцкі арэх, што пераэімаваў пад снегам! Масхаралык! І ён яшчэ хоча, каб нашы пагадзіліся з іхнімі на тых клятых Галандскіх вышнях!

ТАРАС. Будзь добры, дарагой сусед, сесці за стол насупраць власці і хвіліну памаўчаць.

Янка-нямко нешта пілуе ў сваёй кватэры.

АХМЕТ. Сапъ слунъыз! Шчыра дзякую, пастаю.

ТАРАС. І то праўда, бо шчэ насядзішся *(ківае на Юзафа Тадэвуша і Янкеля Янкелевіча).* З гэтымі рабаўнікамі працоўнага люду. Грамадзянін Янкелеўскі, што ў тваёй шайцы робіць гэты чумазлай? *(Ківае на Ахмета).*

АХМЕТ. Прашу сведак запомніць, як гэты член інтэрнацыяналу абразіў мае нацыянальныя пачуцці і асабісты чалавечы гонар!

ТАРАС. Помоўчы, няшчасны, з гонарам хоць до того часу, як цябе повязуць одсюль "дорогой длинною да ночкой темною".

АХМЕТ *(дзёрзка).* Далей Крыму не павязуць. Не тыя часы! А будзеш паграажаць, то ведаеш, да каго я збягу?..

ТАРАС. Ах, ты злодзей! Ах, ты баявік! Ах ты, спекулянт няшчасны! Ах ты, татарська фізіяномія! *(Штурхае Ахмета ў сваё крэсла-круцёлку і пачынае раскручваць яго).*

АХМЕТ *(пасля таго, як яму ўдаецца выскачыць з круцёлкі).* Ахмет Ажгірэй Бут-Гусаім Юсуф Кайдан Канчак Аляксандравіч-аглы мае гонар, як і гэты пан Юзаф, заявіць, што ён зусім не тое, чым вы яго абазвалі, паважаны акалотачны, як той жа Юзаф кажа. І я настаўваю на тым, каб вы запомнілі, што Ахмет Ажгірэй Бут-Гусаім Юсуф Кайдан Аляксандравіч-аглы сумленны і пакуль яшчэ савецкі працаўнік гандлю сатыджы, які мае законны патэнт на продаж тавару.

Янка-нямко выносіць некуды невялікія лісты фанеры.

Грамадзяне суддзі, я сказаў калі не ўсё, то тое, што хацеў сказаць!

ТАРАС. Выходзіт, што ты закупляеш, а он прадаёць?.. А барышы... Куда барышы?!

ЯНКЕЛЬ. Пароўну. І каб нам навару не мець, калі гэта не так.

АХМЕТ. І каб нам да раніцы збанкрутаваць, калі мы з дапамогай Івана Іванавіча, як дэпутата, не пасадзім цябе на лаву падсудных за рэкет сярод белага дня і знявагу нацыянальных і рэлігійных пачуццяў прадстаўнікоў малых народаў гэтай недапечанай Рэспублікі.

Тарас Тарасавіч і Юзаф Тадэвуш нават губляюцца ад такога напору Ахмета Ажгірэя-аглы. Гэта і надае рашучасці апошняму.

Рэб Янкель, забяры ў рабаўніка свае капейкі і занясі іх на захаванне хоць у ламбард да "Радзівіла" (на Юзэфа Тадэвуша), каб гэты прапойца з табой больш не дзяліўся!

ЯНКЕЛЬ. Брат мой, Ахмет, не думай што Янкель такі дурны, каб несці свае капейкі ў збанкрутаваныя банкі збанкрутаванай дзяржавы. *(Працягвае руку да торбы з грашыма).*

Янака-нямко вяртаецца ў сваю кватэру.

ТАРАС *(са здзекам).* Не спяшайся, Янкель, з козамі на торг, як казаў мой дзед. Потым, скажу вам шчыра, мне очань брыдка і абідна, што вы самога Тараса Тарасавіча,васпітанніка найлепшай пажарнай акадэміі за такога нэхлемяжнага дурня дзержыця... А я – сышчык-прафесіянал. Я за вярсту чую, гдзе пахнет смажаным. Я ж наперад, як разбіраць данос грамадзяніна Янкеля Янкелевіча на пана Юзафа Тадэвуша, прасачыў не толькі за імі, але і за табою, спадар Ахмет аглы. Правёл, так сказаць, прэдварыцельнае следства. Па-нашаму гэта дазнаннем завецца. Дакладна ўстанавіў і зафатаграфаваў, што Янкель, з адной стараны, не купленую гарэлку перадае Ахмету, а Ахмет, з другой стараны, прадае не купленае Янкелем... прэступна адлітае з дзяржаўнай бочкі. А найбольш, што мяне здзівіла, дак гэта тое, што татарын – прававерны мусульманін – прадаёць гарэлку, што кацегарычаскі забаронена Каранам. Я яшчэ неяк магу зразумець іўдзея – яны з прадвеку задавальнялі нашы нужды ў гарэлцы. Але каб гэтым займался мусульманін, проста не чуў. Таргаваць пеўнікамі – то іх нацыянальнае дзела.

ЯНКЕЛЬ. Калі чэсна, то мы з Ахметам такія іудзеі і мусульмане, як вы хрысціяне. Ды даруюць нам багі нашы.

АХМЕТ. Ён ужо забыўся, што бальшавікі зрабілі і з нашымі верамі, і з нашымі багамі, і з нашымі мовамі, кнігамі, храмамі... Фіннары фіссекары і агонь пякельны!

ЯНКЕЛЬ *(перахоплівае).* І з намі самімі. Ім што габрэй, што татарын, што паляк, што беларус, што хахол – адзін быдлячы інтэрнацыянал.

Янка-нямко выносіць некуды невялікія лісты фанеры.

АХМЕТ. Таму і кіруемся вашай прымаўкай: як не даясі, то і святых прадасі. І калі ўжо на божай ніве колас веры больш не расце, то і нам, татарам, усё адно, што калым, што Калыма. Даруй мне, Валлаг Усявышні!

ТАРАС. Ого, як вы разговорылыся!

ЮЗАФ. Калі пераказаць нашаму дарагому товажышу секретажу партыйнаму – не паверыць.

АХМЕТ. А мне пляваць на іхняга "секретажа". Цяпер у нас сорак партый – да якой захачу да такой і далучуся. І табе, таварыш маёр, не ўдасца абвінавáціць двух сумленных гандляроў у спекуляцыі, бо такога артыкула, як спекуляцыя, у законах суверэйнай і незалежнай, на шчасце, няма.

ЮЗАФ. Чым у свой час вельмі ганарыўся адзін разумны і шаноўны спікер.

ТАРАС. Ну, што ты вытыркаешся? Што вы мяне перапыняеце? Тут жа вам не парламент, не кагальная сходка, не байрам-курултай! Я ўзяў слова як следчы. А следчы ўстанавіў, што залатар Янкель зусім не залатар, а агент уліяння па забяспячэнню гандляра Ахмэта крадзеным дзяржаўным спіртам-сырцом з таго самага заводу, які вазглаўляет наш дарагі сусед і вечны слуга народу, той самы "товажыш секретаж партыйны" Іван Іванавіч Іваноў.

Вяртаецца Янка-нямко.

АХМЕТ І ЯНКЕЛЬ *(амаль разам і вельмі абурана).* Паклёп! Хлусня! Антысемітызм! Таталітарызм! Дзе правы чалавека?!

ЯНКЕЛЬ *(спакойна).* І яны хочуць, каб у нас пасля гэтага не было дэсідэнтаў?..

ТАРАС *(моцна б'е кулаком па сталу і дужа ціха і спакойна просіць).* Нямко, будзь ласкавы, скажы ты гэным зладзюгам, каб хвіліну памаўчалі, бо ад іх нахабства дыхаць няма чым... Так я і скажу, што вы, Ахмэт ды Янкель, прысабачылі да Іванавай цыстэрны са спіртам трубу, вывелі яе пад зямлёю за агарожу прама ў каналізацыйны калодзеж і паставілі там на гэту трубу кран... *(Да прысутных).* Бач, як стала ціха?.. Дак вот, два разы на нядзелю Янкель на сваім паганым "Запарожцы" падкатвае да калодзежа, налівае чатыры каністры спірту, закручвае кран і вязе гэты сырэц да Ахмэтавага шалману. Ахмэт у сваю чаргу разводзіць напой да кандыцыі, разлівае ў пляшкі, што збірае цэй Нямко, лепіт дзяржаўныя этыкеткі і прадаёт гэты "рояль" трудзяшчым масам. А тыя дурныя масы ад той атруты мруць, как мухі. *(Надзявае наручнікі на Янку-нямко).*

АХМЕТ. Можна падумаць, што тыя масы да нас не мёрлі... ці пра гэта начальства не ведала.

ТАРАС. Ведала ці не ведала, но ад гэтага дня вашай трубе – труба!

ЯНКЕЛЬ. Госпадзі, божа мой! Можна падумаць, што там сапраўды труба! А там жа вось такенечкая трубачка. Там нават не трубачка. Там пісюнчык немаўляткі. Тры бітых гадзіны сядзіш у тым клятым смярдзючым калодзежы, пакуль яно накапае. Задыхаешся ад смуроду, дрыжыш ад холаду, дрыжыш ад страху...

АХМЕТ. Дрыжыш за пакупніка, які з усходу сонца дрыжыць каля майго шалманчыка, як вы кажаце, каб апахмяліцца з перапою яшчэ вечарам. А іншы яшчэ і з прэтэнзіяй. У цябе, Ахмет, маўляў, гарэлка атручаная. Дзве бутэлькі выпіў, а мяне званітавала.

ЯНКЕЛЬ. Скажы, пан Юзаф Тадэвуш, што таварыш Ахмет не хлусіць. Скажы за якасць нашага "раялю", ты заўсёды быў чэсным чалавекам і акрамя нашага, нічога іншага не піў!

ЮЗАФ. Я разумею пана, пане гандляжу. Напой, што трэба. Бардзо добры напой. "Раялю" не раўня. І фірма надзейная. "Іван, Ахмет, Янкель і кампанія".

ЯНКЕЛЬ. Не разумею, навошта такая доўгая фірма? Куды карацей было б: "Тарас і кампанія". А яшчэ карацей: "Тарас і Ко".

ТАРАС. Так сказаць, кааператыўнае прэдпрыяціе з неабмежаванай безадказнасцю. *(Рагоча).* А калі ўсур'ёз, то мо я і пагаджуся, колі ты, Ахмет-аглы, пойдзеш зараз да хаты і прынясеш мне вось такую ж торбу грошай, як першы ўзнос на заснаванне фірмы. А ты, Юзаф, нясі сваю тальянку.

Ахмет Ажгірэй ідзе ў сваю кватэру, а Юзаф Тадэвуш у сваю.

(Працяг у наступным нумары.)

№ 43 (531) 31 КАСТРЫЧНІКА 2001 г. Наша слова

Беларусы ў Севастопалі

Адляцелі ў мінулае жнівеньскае крымскае сонца, гаючыя хвалі Чорнага мора, узбярэжны пясок. Я зноў вярнулася да звычайных спраў у Беларусі, а ў сэрцы жыве-непакоіць жаданне расказаць землякам пра незвычайных людзей, нашых суайчыннікаў, якіх выпаў шчаслівы лёс спаткаць на крымскай зямлі.

Мне здавалася, што любіць Беларусь мяне не трэба вучыць, але як важна было паглядзець на севастопальскіх беларусаў з пазіцый нашых рэалій, акунуцца ва ўкраінскае жыццё маіх землякоў. Незалежнасць Украіны і пазіцыі ўкраінскай мовы – гэта тэма асобнай гаворкі, а вось сённяшнія аспекты Беларусі вельмі добра высвечваюцца менавіта там, у суседзяў.

На выставе ў Дзень Незалежнасці Ўкраіны Ганна Малахоўская-Васюніна, Людміла Дзіцэвіч, Валер Барташ, Кацярына Бас.

Так сталася, што бараніць беларушчыну сёння паклікала наша краіна усіх, хто можа і хоча гэта рабіць. Адгукнуліся на гэты покліч і нашы землякі з Севастопаля, якія 27 чэрвеня 1997 г. аб'ядналіся ў Севастопальскае таварыства "Бацькаўшчына". Узначаліў арганізацыю адвакат Валеры Барташ. Цяпер усіх сяброў Таварыства каля 20 чалавек. Змянілася і назва. Пасля прыезду ў Беларусь Валеры Барташа ў 1997 г., які не быў на Радзіме з 1963 г., пасля наведвання музея Багдановіча, ён прапанаваў увекавечыць імя слыннага паэта, апошнія хвіліны жыцця якога прыняла крымская зямля. Так у 2000 годзе з'явілася Севастопальскае таварыства беларусаў імя М. Багдановіча "Пагоня".

У першых кроках Таварыства я адчула прынцып навуковасці, якім дасканала валодае інтэлектуал Барташ. Чальцы пачалі вывучаць Беларусь, яе гісторыю культурныя каштоўнасці. Гэта сталася неабходнасцю, бо мала хто валодаў мовай, ведаў славутую гісторыю бел-чырвона-белага сцяга і герба "Пагоня", гісторыю напісання "Магутны Божа" і музыкі да яго, слоў "Жыве Беларусь!". А з гэтага ж узніклі сімвалы, гімн, дэвіз арганізацыі. Севастопальскія беларусы не ведалі нават, дзе пахаваны М. Багдановіч, каго яшчэ з беларусаў прытуліла крымская зямля.

Ля магілы М. Багдановіча Юлія Дзіцэвіч, Людміла Дзіцэвіч, Валер Барташ, Ганна Малахоўская-Васюніна.

Так супаліся навучанні з адкрыццямі. Спачатку беларусы Севастопаля для сябе, а потым для астатніх адкрылі, што Аляксандр Казарскі, герой барацьбы расійкага флоту з туркамі ў 1829 г., па паходжанні беларус з Дуброўны Віцебскай губерніі і што помнік 1831 года ўганароўвае зусім не расіяніна, як лічылася заўсёды. Гэтае адкрыццё стала шокавым для расіян-севастопальцаў. Беларусы ж працягвалі адваёўваць спадчыну. На Дзяды Таварыства правяло шэсце да помніка Казарскаму, ля якога быў распрацаваны план па перавозцы ў Беларусь трохтоннага адміралцейскага якара, падараванага Чарнаморскім Флотам роднаму гораду героя. Не забыліся ў гэты дзень беларусы і пра 29 маракоў з Беларусі, якія загінулі на лінкоры 45 гадоў назад – быў адслужаны малебен і ўскладзеныя кветкі на магілу.

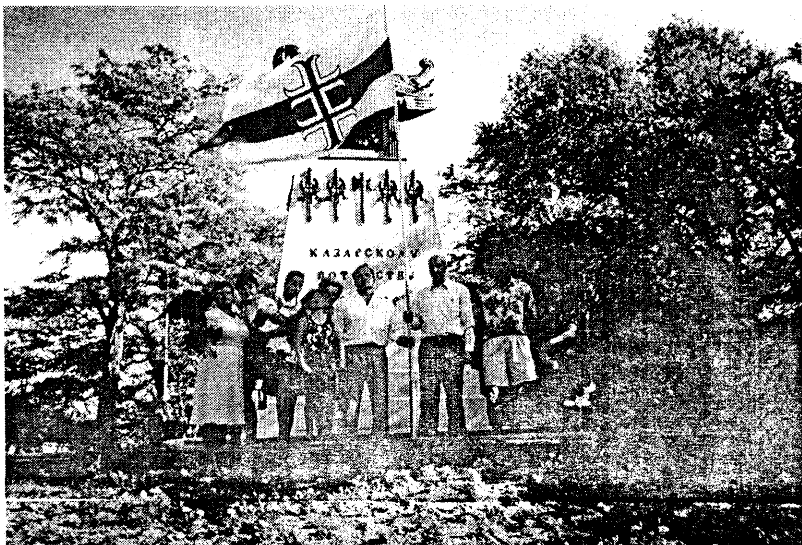

Каля помніка Аляксандру Казарскаму сябры Севастопальскага таварыства беларусаў імя М. Багдановіча "Пагоня".

А сябры Таварыства асвойвалі новыя прасторы. Самым галоўным стала пракладванне не сцяжынкі, а гасцінца да магілы М. Багдановіча. Ужо дзесяць разоў душа нашага Максіма пабачыла на месцы свайго апошняга прыстанку рупліўцаў з Севастопаля, бел-чырвона-белыя сцягі, увекавечаны ім у вершы герб, сцяг Таварыства беларускай мовы імя Ф. Скарыны з Беларусі, пачула шчымліва-дрыготныя галасы, якія чыталі яго вершы, апавядалі пра яго жыццё. Спадар Валер наладзіў вандроўку да Максіма і для мяне. Я стаяла ля святой мне магілы і праз намітку жаллівасці бачыла ўзнёслыя твары Валерыя Барташа, Ганны Малахоўскай-Васюнінай, Анатоля Карэцкага, здзіўлена-натхнёны твар маёй дачкі (яна не чакала пабачыць тут апантаных патрыётаў), і ў думках бясконца дзячыла землякам за маю здзейсненую мару жыцця – прычасціцца да Максімавай паэзіі на месцы ягонага апошняга спачыну.

Сябры Севастопальскага таварыства беларусаў імя М. Багдановіча "Пагоня"ў бібліятэцы.

Мяне асабліва захапляе, што сябры Таварыства займаюцца даследчыцкай дзейнасцю. Даведаўшыся пра беларускае паходжанне Адама Міцкевіча, нашы землякі адшукалі яго вершы, прысвечаныя Крыму, знаёмяцца з акалічнасцямі жыцця аўтара "Крымскіх санетаў". Я пабачыла сігнальны экзэмпляр талеркі, выраблены ў гонар Міцкевіча, прачытала ў прэсе пра літаратурнае свята, прысвечанае сусветна вядомаму паэту, праведзенае беларусамі з дапамогай таварыстваў нацыянальных супольнасцяў. Культурна-асветніцкая і навуковая праца нашых землякоў уражвае. Праведзеная вечарына, прысвечаная Ефрасінні Полацкай, некалькі навуковых канферэнцый, прысвечаных гісторыі ВКЛ, памяці Усевалада Ігнатоўскага і Міколы Ермаловіча, ушанавана імя пісьменніка-рамантыка Аляксандра Грына, бацька якога С. Грынеўскі быў удзельнікам паўстання 1863 г. у Беларусі. У дні чарнобыльскай жалобы праведзены нядзельнік на могілках горада, дзе у брацкіх магілах спачываюць беларускія салдаты, якія загінулі ў Крымскую вайну 1854-1855 гг. пры абароне Севастопаля. Бронзавы паручнік Менскага палка Раткевіч задуменна адзначыў бел-чырвона-белы сцяг, які прынеслі землякі, каб вярнуць героям 19 ст. іх Радзіму, каб паўстаць на шляху духоўнага Чарнобыля 20 ст.

Таварыства добра ведаюць у горадзе. Па 30-хвіліннай гарадской радыёперадачы адзін раз у месяц, што ладзіцца вось ужо на працягу 4-х гадоў на цудоўнай беларускай мове руплівасцю спадарынь Ганны Малахоўскай-Васюнінай і Вікторыі Азаравай, па дасціплых артыкулах у прэсе старшыні Валеры Барташа, па гучных нацыянальных ініцыятывах – прыкладам, па сходзе, прысвечаным 80-ым угодкам БНР, звароце да ўдзельнікаў Марша Волі 17 кастрычніка 1999 г., да Усебеларускага з'езду (ліпень 2000). Адраджэнне гонару беларусаў выклікае павагу і з боку калегаў па іншых Таварыствах нацыянальных супольнасцяў, што аб'ядналіся ў Асацыяцыю. Беларусы маюць сяброўскія адносіны з Таварыствам украінскай мовы "Просвіта", Асацыяцыяй крымскіх караімаў, Цэнтрам па адраджэнні крымска-татарскай культуры, з таварыстамі крымчакоў, балгараў і інш. Паважаюць беларусаў, зважаючы на іх інтэлектуальныя дасягненні, і ў севастопальскай Асацыяцыі нацыянальна-культурных Таварыстваў, старшынёй якой з'яўляецца Валеры Меладан. Асаблівая лучнасць у беларусаў з Севастопальскім Саюзам украінак, старшыня якога Багдана Процак з'яўляецца сябрам Таварыства беларусаў "Пагоня".

Гэта толькі невялікая частка таго, што робяць нашы землякі ўдалечыні ад Радзімы. І гэты артыкул – дробак даніны за самаахвярнае служэнне Бацькаўшчыне, за сцвярджэнне годнасці нашай нацыі, за вяртанне нашых імёнаў, падзеяў, за вернасць мове роднай. Я глыбока трымаю ў памяці твары блізкіх і родных ужо мне людзей: глыбока прасветлены – Ганны Станіславаўны, дасканала вытанчаны – Кацярыны, чуйна засяроджаны – Анатоля Карэцкага, пяшчотна мяккі – Алесі Манько, інтэлігентна-мужны – Валеры Барташа. Гэтыя людзі ўвялі мяне ў свет невядомай раней Беларусі. Яны – тыя галінкі беларускага дрэва, што, аднесеныя ў вольныя землі чужыны, нясуць жывільныя сокі прысмяглай Бацькаўшчыне.

Людміла Дзіцэвіч,
першы намеснік старшыні ТБМ.

Каля Чорнага мора Валер Барташ, Людміла Дзіцэвіч, Кацярына Бас, Ганна Малахоўская-Васюніна (апошняя справа).

Станіслаў Суднік

Сейлавічы: крэскі на белай пляме

Спроба тапанімічна-этнаграфічнага эсэ

(Працяг. Пачатак у папярэднім нумары.)

Хвіцька Вікенці Сяргеевіч.

Дата і год нараджэння – 1907. Загінуў у 1945 г.

Хвіцька Іосіф Якубавіч.

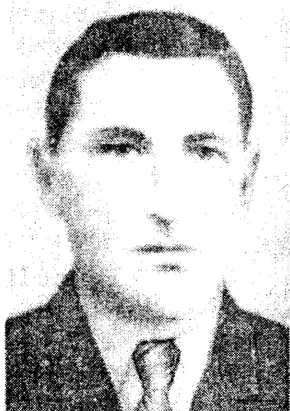

Дата і год нараджэння – 1912. Шараговец. Загінуў 10.02.1945 г. у Польшчы .

Чарнюк Мікалай Мікалаевіч.

Вайсковае званне -шараговец. 4-ты польскі пяхотны полк. Загінуў 23.02.1945 г. Месца пахавання: у брацкай магіле каля г. Герцберг. Жонка Чарнюк Марыя Антонаўна.

Хвіцька Юльян Міхайлавіч.

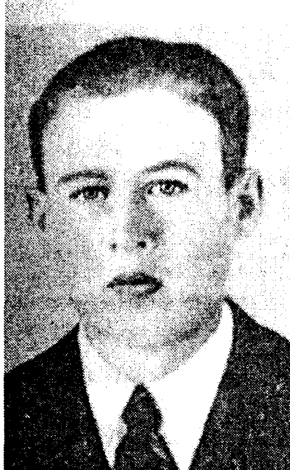

Дата і год нараджэння – 1922. Вайсковае званне - шараговец. Управа па ўліку стратаў. Загінуў 20.04. 1945 г. Месца пахавання не вядомае. Маці Хвіцька А. А. в. Сейлавічы.

Шкода Павел Раманавіч.

Вайсковае званне - гв. шараговец. 381 асобны медсанбат. Памёр ад ран 1.05. 1945 г. Месца пахавання: лес 5 км паўночна-ўсходней в. Кабельбуда (лес. Наса Фічу Неруль), Германія. Жонка Шкода Анастасія Адамаўна, в. Сейлавічы.

Шкода Іван Антонавіч.

Дата і год нараджэння – 1926. Загінуў у жніўні 1945 г.

Ярашэвіч Канстанцін Антонавіч.

Дата і год нараджэння – 1913. Загінуў у кастрычніку 1944 г.

Як відно, практычна ўсе палеглі неўзабаве пасля мабілізацыі. Толькі адзін даслужыўся да малодшага сяржанта.

СПІС удзельнікаў Вялікай Айчыннай вайны (1941 – 1945 г.г.) па Сейлавіцкаму сельсавету

Вёска Андрушы.

1. **Астроўскі Мікалай Фаміч**, 1917, б/п, 502 гаубічны полк, в, Андрушы, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медалі: "За победу над Японией", "За победу над Германией", "За боевые заслуги", "За оборону Заполярья". Памёр 13.05.1993 г.

2. **Астравух Іван Міхайлавіч**, 1918, б/п, в. Андрушы, 479 стралковы полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 12.02.1991 г.

3. **Ванагель Юльян Ігнатавіч**, 1914, б/п, в. Андрушы, 202 запасны стралковый полк, 556 стралковы полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст.,

4. **Ванагель Аляксандр Канстанцінавіч**, 1922, б/п, в. Андрушы, 206 запасны стралковы полк, 556 стралковы полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі.

5. **Ванагель Канстанцін Ігнатавіч**, 1911, в. Андрушы.

6. **Ванагель Пётр Сцяпанавіч**, 1924, в. Андрушы.

7. **Зяньковіч Антон Іванавіч**, 1920, б/п, в. Андрушы, 18 асобны зенітна-артылер. дывізіён, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 21.09.2000 г.

8. **Крывашэй Юльян Адамавіч**, 1911. Памёр 09.07.1992 г.

9. **Міткевіч Іосіф Іванавіч**, 1907, б/п в. Андрушы, 367 запасны стралковы полк, медалі: "За взятие Кенигсберга", "За взятие Берлина", юбілейныя медалі. Памёр 16.12.1990 г.

10. **Урбан Уладзімір Канстанцінавіч**, 1915, б/п, в. Андрушы, 35 пантонна-маставая брыгада, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 08.12.1998 г.

Вёска Кунаса.

1. **Ванагель Павел Адамавіч**, 1922, б/п, в. Кунаса , 4-ы пяхотны полк; ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медалі "За взятие Берлина", "За отвагу", "За освобождение Варшавы".

2. **Любка Мікалай Адамавіч**, 1906, б/п, в. Кунаса, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., "За взятие Берлина", "За победу над Германией", юбілейныя медалі. Памёр 02.07.1991 г.

3. **Любка Канстанцін Мікалаевіч**, 1910, інв.ІІ гр. А. в., в. Кунаса , 1-ая дывізія 4-ы Варшаўскі полк, узнагароды; ордэн "Славы" ІІІ ст., ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 16.07.2000 г.

4. **Міцкевіч Міхаіл Рыгоравіч**, 1903, б/п, в. Кунаса, 17-ы танкавы корпус, юбілейныя ордэны і медалі.

5. **Навоша Іпаліт Канстанцінавіч**, 1909, б/п, в. Кунаса, юбілейныя ордэны і медалі. Памёр 05.09.1985 г.

6. **Пракаповіч Фёдар Адамавіч**, 1921. в. Кунаса. Памёр 09.07.1992 г.

7. **Пяцігор Іосіф Ігнатавіч**, 1906, б/п, в. Кунаса, 28 Чырвонасцяжная стралковая батарэя, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медаль "За взятие Берлина", юбілейныя ордэны і медалі, падзякі. Памёр 03.03.1997 г.

Вёска Сейлавічы.

1. **Грыгаровіч Іван Мартынавіч**, 1918, б/п, в. Сейлавічы, 10 пяхотны полк Войска Польскага, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 03.04.1992 г.

2. **Грыгаровіч Іван Васілевіч**, 1906, в. Сейлавічы.

3. **Гладоўскі Іван Пятровіч**, 1923, б/п, в. Сейлавічы, партызан 27-й брыгады ім. Чапаева, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., "Партизану Отечественной войны", "За отвагу", юбілейныя медалі. Памёр 29.07.1997 г.

4. **Гладоўскі Мечыслаў Пятровіч**, 1925, б/п, в. Сейлавічы, партызан 27-й брыгады ім. Чапаева, 5-ы запасны полк Войска Польскага, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 09.09.1993 г.

5. **Грыняевіцкі Іосіф Пятровіч**, 1916, б/п в. Сейлавічы, 9-ы стралковы полк Войска Польскага, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 13.03.2000 г.

6. **Дашка Мікалай Вікенцевіч**, 1924.

7. **Зубовіч Адам Іванавіч**, 1919, б/п, в. Сейлавічы, 4-ы запасны стралковы полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медаль "За взятие Берлина". Памёр 26.10.1993 г.

8. **Зубовіч Казімір Канстанцінавіч**, 1916, в. Сейлавічы.

9. **Карпач Іван Антонавіч**, 1918, в. Сейлавічы.

10. **Карпінскі Васіль Кандратавіч**, 1915, б/п, в. Сейлавічы, 5 асобная брыгада, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 14.06.1999 г.

11. **Карпінскі Канстанцін Кандратавіч**, 1912, б/п, в. Сейлавічы, 1-ы запасны стралковы полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медаль "За победу над Германией", юбілейныя медалі. Памёр 15.02.1997 г.

12. **Карпук Юльян Іванавіч**, 1926, б/п, інв. ІІІ гр., в. Сейлавічы, 193 запасны стралковы полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медалі "За боевые заслуги", "За победу над Германией", юбілейныя медалі. Памёр 21.03.1994 г.

13. **Лойка Іван Іванавіч**, 1922, б/п, в. Сейлавічы, 1-ы Беларускі фронт, медалі: "За отвагу", "За освобождение Варшавы", "За взятие Берлина", юбілейныя медалі.

14. **Матусевіч Іосіф Вікенцевіч**, 1913, б/п, в. Сейлавічы, 5-ы стралковы полк Войска Польскага, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., "За освобождение Варшавы", "За взятие Берлина", "За победу над Германией". Памёр 19.03 1990 г.

15. **Мысліцкі Іосіф Казіміравіч**, 1923, б/п, інв.ІІ гр. в. Сейлавічы, 197 стралковый полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., "За отвагу", юбілейныя медалі.

16. **Навоша Юльян Антонавіч**, 1916, б/п, в. Сейлавічы, 206 запасны стралковы полк, ордэн "Славы", ІІІ ст.", юбілейныя медалі. Памёр 17.11.1986 г.

17. **Навоша Вікенці Антонавіч**, 1908, б/п, в. Сейлавічы, 424 стралковы полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 28.05.1995 г.

18. **Навоша Мікалай Юльянавіч**, 1922, б/п, в. Сейлавічы, брыгада ім. Чапаева, аддзел ім. Шчорса, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 25.01.2001 г.

19. **Некраш Іван Іосіфавіч**, 1914, б/п, в. Сейлавічы, Войска Польскае, "За освобождение Варшавы", "За взятие Берлина", юбілейныя медалі.

20. **Некраш Іван Адамавіч**, 1922, б/п, в. Сейлавічы, партызан 27-ай брыгады ім. Чапаева, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі.

21. **Некраш Станіслав Іосіфавіч**, 1918, б/п, інв. ІІ гр. в. Сейлавічы, 4-ты стралковы полк Войска Польскага, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст. юбілейныя медалі. Памёр 02.03.1995 г.

22. **Нікалайчук Міхаіл Іосіфавіч**, 1921, б/п, в. Сейлавічы, 771 стралковы полк, ордэн "Славы" ІІІ ст., ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медаль "За отвагу", медаль "За взятие Кенигсберга", юбілейныя медалі.

23. **Салавей Аляксандр Іосіфавіч**, 1925, б/п, в. Сейлавічы, інжынерна-сапёрная частка, "За взятие Вены", юбілейныя медалі. Памёр 21.05.1990 г.

24. **Салавей Іосіф Мацвеевіч**, 1922, б/п, в. Сейлавічы, дывізія ім. Касцюшкі, І полк лёгкой артылерыі, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медаль Грунвальда, "За освобождение Варшавы", "За взятие Берлина", юбілейныя медалі. Памёр 06.03.1993 г.

25. **Салавей Канстанцін Іосіфавіч**, 1921, б/п, в. Сейлавічы, удзельнік партызанскага руху.

26. **Секяржыцкі Франц Антонавіч**, 1920, в. Сейлавічы.

27. **Серада Пётр Канстанцінавіч**, 1925, б/п, в. Сейлавічы, 5 запасны сапёрны полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медалі "За боевые заслуги", "За взятие Вены", юбілейныя медалі.

28. **Таратута Аляксандр Аляксандравіч**, 1925, б/п, в. Сейлавічы, 45-ты запасны полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медалі "За взятие Берлина", "За овобождение Варшавы", "За отвагу", юбілейныя медалі. Памёр 16.03.1994 г.

29. **Таратута Іван Сямёнавіч**, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст. Памёр 20.02.1984 г.

30. **Татур Франц Канстанцінавіч**, 1922 інв. І гр., б/п, в. Сейлавічы Войска Польскае, артылерыя, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 16.10.1998 г.

31. **Фенька Антон Іванавіч**, 1911, інв. ІІ гр., б/п, в. Сейлавічы, І-ы Беларускі фронт, ордэн "Славы" ІІІ ст., ордэн "Айчыннай вай-ны" ІІ ст., медаль "За доблесть и отвагу в Великой Отечественной войне", юбілейныя медалі. Памёр 20.09.1988 г.

32. **Фенька Павел Іванавіч**, 1900, в. Сейлавічы.

33. **Хвіцька Аляксандр Міхайлавіч**, 1925, інв. ІІ гр. б/п, 227 стралковая дывізія, ордэн "Славы" ІІІ ст., ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медаль "За доблесть и отвагу", юбілейныя медалі. Памёр 03.09.1996 г.

34. **Цвірка Станіслаў Іванавіч**, 1911, в. Сейлавічы

35. **Чарнюк Іван Ігнатавіч**, 1922, б/п, в. Сейлавічы, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медалі "За взятие Берлина", "За освобождение Варшавы", "За победу над Германией в Великой Отечественной войне 1941-1945 г.г.", "За доблесть и отвагу в Великой Отечественной войне", юбілейныя медалі. Памёр 17.07.1990 г.

36. **Чарнюк Вікенці Мікалаевіч**, 1905, б/п, в. Сейлавічы, 755 стралковы полк, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медалі "За освобождение Варшавы", "За победу над Германией в Великой Отечественной войне", юбілейныя медалі. Памёр 03.09.1988 г.

37. **Чарнюк Юльян Андрэевіч**, 1921, б/п, в. Сейлавічы, 39 армия, ІІ Мінская механізаваная стралкова-гвардейская танковая брыгада, ордэн "Айчыннай вайны" ІІ ст., медаль "За боевые заслуги", юбілейныя медалі.

38. **Шабалдзін Міхаіл Мацвеевіч**, 1908, інв. ІІ гр. б/п, в. Сейлавічы, 37 інжынерны батальён, ордэн "Отечественной войны" ІІ ст., юбілейныя медалі. Памёр 10.12.1992 г.

39. **Шыбіцкі Іван Міхайлавіч**, 1900, б/п, в. Сейлавічы, 4 стралковы полк, юбілейныя медалі. Памёр 22.06.1984 г.

40. **Шыбіцкі Юльян Аляксандравіч**, 1907, б/п, в. Сейлавічы, "За победу в Великой Отечественной войне", "За освобождеие Кенигсберга", юбілейныя медалі. Памёр 04.05.1992 г.

41. **Ярашэвіч Канстанцін Дзмітравіч**, 1907, в. Сейлавічы.

42. **Ярмак Канстанцін Антонавіч**, 1912, б/п, в. Сейлавічы, 1147 артылерыйскі знішчальны супрацьтанкавы полк, "За Победу над Германией в Великой Отечественной войне", юбілейныя медалі. Памёр 23.04.1993 г.

Безумоўна, што ў гэтым спісе ёсць недакладнасці. Магчыма, ён не поўны. Да прыкладу, у Сейлавічах жыў ветэран вайны, які змагаўся супраць фашызму ў шэрагах французскіх "макаў". Прозвішча аднавіць не ўдалося. Ці патрапіў ён у наш спіс, не ведаю.

Нельга не адзначыць адну характэрную дэталь гэтага спісу. Сярод франтавікоў і партызанаў няма ні аднаго камуніста. Ніхто не ўступаў у партыю ні на фронце, ні пасля вайны. Так і атрымоўваецца, што ваявалі адны, а кіравалі іншыя.

Да паўнаты малюнка трэба сказаць пра лёс яўрэйскіх сямей. Яўрэяў немцы забралі ў гета. У спісе расстраляных у Нясвіжы ёсць дзве сям'і Валаханскіх, што падобна на Валахвянскі. Такое прозвішча мела адна сейлавіцкая сям'я. Прозвішча Вэльваль у спісе расстраляных у Нясвіжы няма. Мо ацалелі. Але не патрапіць у спіс тады было значна лягчэй, чым ацалець. Прынамсі пасля вайны ніхто з іх не вяртаўся.

У 1941 годзе былі расстраляны дактары Сейлавіцкай бальніцы ў Вінклераўшчыне, мабыць, таксама яўрэі, бо іншай прычыны для такога хуткага расстрэлу не было.

На гэтым ваенны перыяд гісторыі Сейлавічаў заканчваецца. Пачынаецца "мірнае" суіснаванне з Савецкай уладай.

(Працяг у наст. нумары.)

Васіль Ліцьвінка

Светапогляд Дзядоў

По гарызанталі часу ў адно цэлае жыццёсцвярджальны светапогляд усёй традыцыйнай культуры беларусаў аб'ядноўваюць Дзяды. Вытокі іх ідуць ад Ведаў – самой старажытнай ведыйскай культуры, дзе сэнс жыцця людзей на зямлі тлумачыцца рэінкарнацыяй – пераходам у іншую форму існавання.

Страх чалавека перад смерцю, як перад самай непазбежнай рэальнасцю знайшоў сваё ўвасабленне ў светапоглядзе Дзядоў. Калі непазнаныя ў старажытныя часы стыхіі ён персаніфікаваў у Велесу, Даждзьбогу, Перуну, Лесавіку, Русалцы, Кусту і іншых міфалагічных уяўленнях, то нябожчыкі ў іх пераходзілі "на той свет і адтуль", "усё бачылі, усё чулі, усё ведалі" і маглі ўплываць на жыццё кроўных, іх дабрабыт, здароўе, шчаслівы лёс. З гэтага, дарэчы, нарадзілася і вера ў прадвызначанасць лёсу. Жывыя нашчадкі Дзядоў з'яўляюцца як бы прадстаўнікамі іх у добрых справах, атрымоўвалі ад іх дапамогу ў гэтым, а таму пра Дзядоў "гаварылі толькі добра, або ні слова".

Кожная субота была філасофскім роздумам ля магілы Прашчура, успамінамі аб лепшых прадстаўніках роду не менш чым да пятага і нават дзесятага калена. Такім чынам усталёўвалася аптымістычная сувязь пакаленняў, натуральны адбор і перадача лепшага працоўнага і жыццёвага досведу.

Да фантастычнага ўзроўню светапоглядная міфалогія Дзядоў узнята ў траецкіх Дзядахі (49 суботні дзень пасля Вялікадня), калі "наўі" – душы Дзядоў нябачнымі выходзілі з магіл і назіралі за жыццём кроўных. Выніковымі з-за сувязі са штогадовым адыходам прыроды да зімовага сну былі Змітраўскія Дзяды (у суботу перад 8-ым лістапада), бо сімвалізавалі пераход усіх жывых у іншую форму існавання. Здзіўляе, што гэтыя быццам бы наіўныя ўяўленні пацвярджаюцца сучаснымі касмічнымі тэорыямі існавання чалавека і асабліва адкрыццём і нават матэрыялізаванай фотафіксацыяй біяэнергіі, якая не знікае бясследна. Якая гэта аптымістычная, гуманістычная тэорыя ў параўнанні з застрашваннем пеклам і раем, нікчэмнасці зямнога існавання чалавека! Дзяды вядуць свой радавод ад пачатку роду чалавечага. Нашчадак улашчваў іх праз магічныя рытуалы, абрады, звычаі, замовы, абрадавыя песні, карагоды. Так нарадзілася яе вялікасць Прыгажосць, магічнае стала Прыгожым. Але вобраз Прашчура вырас да ўзроўню філасофскага яднання пакаленняў. Памылка, што Дзяды адменены на Беларусі, як дзяржаўнае свята.

Кожны дзень у беларуса меў сваё значэнне: панядзелак быў не варты для пачатку сур'ёзных спраў – іх трэба было пачынаць у аўторак. Чацвер быў чыстым, пятніца – жаноцкай і г. д. У кожнага дня тыдня была мнагазначная сімволіка, але асноўным напаўненнем суботы было ўшанаванне дзядоў, прадзедаў, прашчураў – усіх адышоўшых у нябыт продкаў. Кожную суботу беларус мусіў калі не наведаць могілкі, то добрым словам успомніць тых, хто надзяліў яго праз гены здольнасцямі, перадаў яму свае лепшыя рысы. Асновай для перадачы духоўнага і жыццёвага досведу з'яўляецца сямейна-каляндарны звычай дзядоў, унікальнасць, філасофскую мудрасць якога глыбока зразумелі і перадалі ў паэмах "Дзяды" Адам Міцкевіч і "Курган" Янка Купала.

З цягам часу сярод дзядоўскіх субот з'явіліся важнейшыя каляндарныя: мясаедная, як пачатак новага вітка росквіту жыцця, траецкая – найбольшы ўзровень росквіту прыроды, і апошняя кропка, галоўная – Змітроўскія Дзяды. Разам з Вялікаднем яны ўяўляюцца галоўнымі нацыянальнымі святамі, бо першае сведчыць, што мы – дзеці Сонца, а другое - што мы нашчадкі вялікага роду дзядоў, велетаў, волатаў, асілкаў (маюцца на ўвазе нашыя вялікія продкі).

Ёсць яшчэ адзін гістарычна пазнейшы дзень ушанавання продкаў – Радаўніца, якая святкуецца ў аўторак паслявелікоднага тыдня. Неаднаразова даводзілася фіксаваць, што Радаўніца часам была ўшанаваннем нябожчыкаў толькі мінулага года. Дарэчы, гэта свята ўсё ж было больш вядома ў расейскай традыцыі.

Калі Дажынкі-Багач былі галоўнымі святамі нашага продка-земляроба, бо вянчалі яго працоўныя клопаты, то Змітраўскія Дзяды – дзень, калі нашчадак не толькі асэнсоўваў пражыты год, але і задумваўся над сэнсам свайго асабістага жыцця на аснове ўспамінаў аб добрых прыкладах сваіх продкаў. Вось тут і ёсць галоўная нацыянальная ідэя існавання беларусаў на свеце – быць моцнымі розумам сваіх продкаў, узбагаціцца іх жыццёвым досведам, бо на Змітроўскія Дзяды род успамінаў лепшае ў сваіх кроўных: "Бацька быў разумны земляроб"; "Дзед Іван быў выдатны пчаляр"; "Прадзед Васіль быў віртуозны музыка". І гэтак далей з усякімі падрабязнасцямі ўспаміналася кожны год і перадавалася суродзічам.

У сувязі з перанясеннем сустрэчы Новага года спачатку хрысціянствам адпаведна яго філасофіі з вясны на восень, а потым па заходняму ўзору – на зіму, насычаным рытуаламі ўшанавання продкаў аказаўся студзень, калі адзначаюцца посная, шчодрая і вадзяная куцці.

Напярэдадні Дзядоў гаспадыня ўвесь дзень рыхтавала ежу, каб былі адпаведныя стравы, але каб іх лік быў няпарны – не меней ад пяці страў. Да куцці пайменна запрашалі ўсіх памершых у гэтай хаце, але спачатку апошняга з нябожчыкаў, як, напрыклад: "Васіль, Янка. Алена, Пятрок, Звядора, Тамаш... прыходзьце ўсе да стала". У хаце адчыняліся дзверы, каб нябожчыкі маглі зайсці. Ставіліся асобныя міска ці талерка, клаліся лыжка, відэлец, налівалася шклянка і бралася па лыжцы кожнай стравы. Гаспадыня абавязана была спячы свежы хлеб і асобна дзедаўскі "курак" – маленькі хлеб, які аддавалі жабракам. Калі запрашалі па імёнах усіх памерлых, дзядоўскія рацэі гаварылі як мага карацей. Асобна адзначалі праслаўленых людзей роду і тых, хто найбольш пражыў на свеце. Пасля куцці гаспадар хаты браў вялікі драўляны кубак, напаўняў вадой, клаў наверх дзедаўскі "курак", пакрываў яго рушніком, адчыняў браму і выпраўляў усіх нябожчыкаў – выліваў кубак у бок могілак са словамі: "Ідзіце з Богам да наступных Дзядоў".

Раніцай у суботу на Змітраўскія Дзяды рыхтавалі ў дастатку стравы, усе ўставалі рана, чыста мыліся, апраналіся ў самаробнае, вышыванае святочнае адзенне, запальваліся свечкі, маліліся. Зрэдку сустракалася, што да снедання хадзілі на могілкі, але ўсё ж гэты рытуал з галашэннямі па нябожчыках адбываўся на Наўскі вялікдзень.

На снеданне гаспадыня клала перад кожным сямейнікам аладкі і куццю з маслам. Гаспадар выразна і ўрачыста гаварыў: ***"Хвала табе, Божа, Дзядоў дачакаліся. А на гэта свяцця людзі грошы траццяь. Бо ад Дзядоў да Дзядоў моў бы сорак гадоў, а ўсё-такі дачакаліся. Ай, дзяды-дзяды, усё вам гатова: і пітво, і мёд, і квас, ёсць вам і мяса, ёсць і каўбасы, толькі ешце, будзе з вас! Хлеб, гарох і каша – усё багацце вам наша!"***

Са словамі: ***"Памяні, Божухна, нашых святых дзядоў! Няхай яны са святымі спачываюць, а нам хлеба-солі засылаюць!"*** – гаспадар на сподачак, пакрыты аладкамі, адкладваў з кожнай пададзенай стравы (найбольш часта традыцыйна іх павінна быць магічным лікам сем, але абавязкова – рыба, грыбы і каша) і ставіў на падаконнік або на асобна прыробленую палічку са знешняга боку галоўнага акна. У той жа час ён прамаўляў: ***"Святыя дзяды! Прыйдзіце сюды – гэта для вас!"*** Усе сямейнікі ўслед за гаспадаром паўтараюць яго словы. На стале таксама пакідалі месца і асобныя сподачак і напоўненую шклянку для памерлых. Калі прыходзіў жабрак, якіх многа хадзіла на Дзяды, яму аддавалі дзедаўскі пачастунак, калі ж не – ежа даставалася чыстым хатнім жывёлам (карове, каню, кату, сабаку).

Адзіным прадметам працяглай застольнай гутаркі з'яўляліся, зразумела, успаміны пра дзядоў. Агульнымі намаганнямі кроўных прыгадваліся найбольш значныя выпадкі з жыцця паміналых, іх словы, здольнасці, наказы, фізічныя асаблівасці, нават радзімкі, ямачкі, знешнасць. Але тут не было месца ўспамінам пра адмоўныя рысы дзядоў. Іх сподачак заставаўся на стале разам з соллю і хлебам да вечара. Застолле-гутарка доўжылася да абеду, перарываючыся зваротамі: ***"Святыя дзяды, клічам вас, хадзіце да нас, ляціце да нас, чым толькі хата багата, што ёсць тут – для вас я ахвяраваў! Прыходзіце, дзяды-радзіцелі, і старыя, і малыя, хто на гэтай сялібе жываў, хлеба-солі ядаў! Да свайго стала, да свайго прыпечка хлеба-солі засылайце, каб было чым душу памінаць год ад году, век ад веку! П'ю за вас, нашы бацькі сардэчныя, каб ведалі, што нічога не шкадую вам!"***

Ад дзеда толькі добрае.

Часам збіраліся родам – тады сем'ямі прыходзілі са сваімі прыпасамі ў найбагацейшы з роду дом і вячэралі за агульным сталом, часам галасілі. Але ў асноўным гаварылі аб продках. Мінімальнай у народнай свядомасці лічылася памяць да дзесятага калена, у род хлопца прымалі, калі той мог успомніць родзіча з пятага калена, але традыцыйна лічылася паважным ведаць і захоўваць памяць пра ўсіх продкаў.

Пасля вячэры размова цягнулася да "трэціх пеўняў", апавядаліся прыгоды, характары, родавыя і звязаныя з родам успаміны, паданні, легенды. Колькасць "дзядоўскіх боханцаў" (іх пяклі столькі, колькі успаміналі продкаў) часам дасягала ў вялікім родзе ад 30 да 50. Са звычаем дзядоў звязаны прыгожы звычай запісвання суродзічаў на покуці. У Змітроўскую суботу ў хату прыводзілі адукаванага чалавека, які выразаў на бэльках імёны нованароджаных і памерлых за мінулы год.

Шчодра надзялялі на Дзяды жабракоў, якія "болей прыгаворвалі і лепш спявалі старэцкія песні". Пастух у гэты дзень прыгаворваў пад вокнамі: ***"Гэй, гаспадарыня! Ці пякла аладкі? Прыслалі дзяды па аладкі, свінкі па саланінкі, авечкі па яечкі, баранкі па соль, а кароўкі па сыр".*** Гаспадыні выносілі пастухам усё тое, што яны прасілі.

Бывала, што на наступны дзень, у нядзелю, гаспадар заклікаў "дзядоў" таксама на абед: ***"Святыя Дзяды! Просім з намі абедаць, каторыя ўчора спазніліся або каторыя зусім не былі, можа будзеце гневацца, не забывайце ды прыбывайце!"*** Усе былі моцна перакананы ў тым, што цені продкаў нябачна выходзяць у гэтую хвіліну з магіл і, седзячы з імі за сталом, жывяцца парай, якая ідзе ад страў. Калі б хто пажадаў гэта ўбачыць, той павінен быў выйсці ў сенцы і праз саломіну паглядзець у пакой. Напэўна, не адзін цікаўны зрабіў бы гэта, калі б не пагражала небяспека смерці – смяльчак, які адважыўся б на такі ўчынак, павінен абавязкова памерці ў той жа год. Хатнія за дзедавай вячэрай так часам горка плакалі, так галасілі, што ў прысутных на галаве валасы ўставалі дыбам.

Сучасныя святы Дзядоў могуць быць пабудаваны, як вяртанне гістарычнай памяці аб нашых выдатных продках: волатах-асілках легенд і паданняў, племянных князях Туру, Радзіму, Рагвалоду, Рынгольту, асветніках Кірыле Тураўскім і Ефрасінні Полацкай, першадрукару Францішку Скарыну, выдатных ураджэнцах Беларусі Тадэвушу Касцюшку, Станіславу Манюшку, Адаму Міцкевічу, змагару за волю народа Кастусю Каліноўскім, паэтах-песнярах Францішку Багушэвічу, Янку Купалу, Максіму Багдановічу, Якубу Коласу, выдатных фальклarыстах XX стагоддзя Рыгору Шырму і Генадзю Цітовічу і іншых вартых гэтай памяці нашчадках.

Літаратура:

Памінкі, пахаванні, галашэнні. Звод БНТ, МН., 1986.

Крук І. Дзяды // Работніца і сялянка, 1991, № 11.

Ліцьвінка В. Дзяды. – У кн.: Святы і абрады беларусаў, выд. 2-ое, Мн., 1998. – С.153-162.

Скідан В. Дзяды // Пралеска, 1992, № 10.

Сысоў У. Дзяды // Звязда, 1991, 1 лістапада.

Хатэнка А. Беларускі абрад памінання – Дзяды // ЛіМ, 1989, 27 кастрычніка.

Рэдактар Станіслаў Суднік

Заснавальнік:
ТБМ імя Францішка Скарыны.
Пасведчанне аб рэгістрацыі:
№ 83 ад 28 чэрвеня 1996 г.
Адрас рэдакцыі:
220005, г. Менск, вул. Румянцава, 13.
Адрас для паштовых адпраўленняў:
231300, г. Ліда-2, п/с 7.
E-mail: ns@lida1.lingvo.grodno.by
http://tbm.org.by/ns/

Аўтары цалкам адказныя за падбор і дакладнасць прыведзенай інфармацыі

Газета надрукавана ў Лідскай друкарні.
231300, г.Ліда, вул. Ленінская, 23.
Газета падпісана да друку 30. 10. 2001 г.
Наклад 3750 асобнікаў. Замова № 2292.
Падпісны індэкс: 63865.
Кошт падпіскі: 1 мес.- 302 руб., 3 мес.- 906 руб.
Кошт у розніцу: 80 руб.